

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Egyházunk teherviselése s a hivek megadóztatásának jogosultsága és szüksége.

III.

De a fent elmondottak után csak természetes s senkit sem lephet meg, ha kimondjuk, hogy mi az *egyház* által teljesített szolgálatok ingyenes voltának nem vagyunk barátai s végzetes hibának tartanók, ha midőn majd az ugynevezett stolarékról lesz szó, a zsinat azok teljes megszüntetésébe menne bele. Évekkel ezelőtt erről már tüzetesen szólottunk e lap hasábjain s akkor kimutattuk azt is, hogy a stólát végleg eltörölni tulajdonképpen nem is lehet. Az magamagát tartja fenn s stóla mindig lesz, míg intelligens ember s ennek szive s a szellemi munkát értékelni tudó értelme leend.

Most hát ennek a bizonyítgatásával tovább nem foglalkozunk. E helyett az *egyház által végzett* szolgálatokért beszédendő illeteket, pénzügyeink rendezésénél egy újabb jövedelmi forrásként jelöljük meg, tehát olyannak, a milyenek p. o. a római katolikusoknál az egyházpólitikai törvények életbeléptetése után és óta is.

Hiszen az éppen a baj, hogy azok, (s be kell vallanunk, hogy ezek vannak többségben!) a kik a stolaré eltörlése mellett küzdenek, rendszeren azzal érvelnek, miszerént lealázó az, hogy a lelkész hiveitől minden szolgálataért különféle fizetést szedjen. De bocsánat! Itt sántít az a logika legtűrhetetlenebbül. Mert *azt a stolarét a hivek nem a lelkésznek, hanem az egyháznak fizetik*; valaminthogy az az adó, mit az állam vagy a vármegye hivatalnokai és tisztviselői ellátására, vagy éppen nyugdíjazására kivet, magának az államnak és vármegyének fizetetik; és hogy fizetetik, az ugyan nem lehet lealázó sem a miniszterre sem a vicispánra, sem semmiféle közhivatalnokra.

Elvégre is legyünk tisztában azzal, hogy az

egyház szükségeiről gondoskodni magának az egyháznak a kötelessége s mi különbség van abban, hogy a szükségletek adóemeléssel fedeztetnek, vagy a hiányzó összegek, egyes egyházi cselekedetek alkalmával az azzal élőkől szedtetnek be? Maga ezeknek a szent cselekményeknek a komolysága megköveteli azt, hogy áldozatokkal legyenek egybekötve s természetünkben fekszik csak azt tartani becsesnek a mihez nem ingyen jutunk.

Ez a mi nézetünk elvileg a stóla kérdéséről s ez volt akkor is, midőn pár évvel ezelőtt még gyülekezet élén állottunk s mint lelkész stóla-javadalomban részesültünk.

Egészen más kérdés az azonban, hogy a stóla-fizetés hogy történjék? Ez már csak mellesleges, hogy úgy mondjuk, administratív oldala a dolognak. S itt aztán tág tér nyílik fel a reformátor előtt.

Azt tartjuk mi is, hogy a mai állapotok tarthatatlanok. Egyik egyházban meg van váltva a stóla s fizeti a köz; a másikban maradt minden változatlanul. De az egyszerű ember nem tud különböztetni s midőn azt hallja, hogy a egyházközség papja „ingyen“ keresztel, „ingyen“ esket, az övé meg pénzért, hányszor illeti méltatlan gyanúsítással ez utóbbit, hogy ez úgy nem jár el, mint ama másik! Ez tehát tovább így nem maradhat. A zsinatnak lesz a feladata egységes szabályrendeletet alkotni. Ez a szabályrendelet azonban az elvet nem érintheti s ez nem más, minthogy az egyházi cselekményekért a hivek áldozzanak.

Hogy e tekintetben egyáltalán nézeteltérés van közöttünk, annak a magyarázata az, hogy a liberális egyházpólitikai törvények következményeitől kissé nagyon megijedtünk. Tudva van ugyanis, hogy e törvények nálunk nélkül, vagy pláne ellenünk soha diadalra nem juthattak volna. De tudtuk, hogy itt tulajdonképpen arról

a fontos protestáns elv diadaláról van szó, mely különbséget tesz a lelkiek és világiak özött s alkalmas pillanatban szerencsésen felülkerekedett bennünk az elvre vonatkozó tiszteletérzés az ephemer értékű siker után való vágyakozáson s részünk lett ama törvények megalkotásában. S aztán úgy jártunk e törvényekkel, mint Epimetheus a Pandora szelencéjével. Tömegesen keltek szárnyukra nyomukon bajaink s az első pillanatra megbántuk, a mit cselekedtünk. Pedig e bajokat nem azok a törvények szülték, hanem igenis szülte azokat a kor s elébb, vagy utóbb e törvények nélkül is jelentkeztek volna.

De hagyjuk ezt. Csak annyit akarunk tárgyunkra nézve konstatálni, hogy a stóla kérdése ezekben a zavaros időkben bukkan legelőször felszínre. Megijedtünk a hiveknek törvényileg adott nagy szabadságtól s azt hittük, hogy most már egyház csak akkor lesz, ha stóla nem lesz. Szóval, hogy úgy mondjuk, negatív vásárt (mert az ez!) nyitottunk a lelkekre s a stóla megszüntetésével reménylünk biztosíthatni egyházunk jövőjét. Egyről azonban megfeledeztünk; arról, hogy a protestantismus s főképp a kálvinismus nem az erszény vallása, hanem annak az erkölcsi jellemnek a próbaköve, mely az ő követőit szívós önállóságra s az Isten tiszteletében nyilvánuló lángoló odaadásra nevelte a múltban s erre akarja nevelni a jövőben is. Hogy mily kicsinyes és nyomoruságos eszköz e rendszerben a pénz, azt azok a kísértések bizonyítják legjob-

ban, melyeknek vallásunk mindig ki volt téve, de a melyekkel a katholicismus még a gályákon sem boldogult.

Ne féljünk, nem fog boldogulni ezután sem csak hiveink nevelésére fordítsunk gondot. Hiszen voltak már Magyarországon olyan idők is, mikor apáink a stólát a katolikus papoknak is fizették még sem bukott meg a protestantismus! Csak igaz vallásos érzelem! s azonnal meg van oldva a stóla kérdése. Különben is nagy tévedés van abban a felfogásban, mintha a vallás, bárminémű legyen is az, másra való se volna, hanem csak önző egoistikus célok kielégítésére; mert ez esetben mindenki eldobná azt magától, mihelyt lemondást követel tőle. Pedig a tapasztalat éppen az ellenkező mellett szól; t. i. a mellett, hogy vallásáért az ember minden áldozatra kész s mint az apostol, még életét sem tartja drágának, csakhogy elvégezhesse a rá bízott munkát. Nincs tehát okunk valami nagyon félni a pénzért való hitehagyástól *mindaddig, míg egyházunk valódi hivatását betölteni képes lesz.*

De hogy betölteni „in genere“ képes legyen, találjon utat és módot a zsinat arra nézve, hogy a kisebb, szegényebb s nagyobb teher hordozására képtelen gyülekezetek éppen az egyetemes egyház részéről állandó támogatásban részesüljenek. A „kiki magának“ féle elv sehol sem annyira visszas; és sehol sem bosszulhatja meg magát olyan igen, mint egyházi téren, hol az apostoli elv szerint egyik a másiknak a terhét

TÁRCA.

I.

A Szentlélek és az Isten beszéde.

Az Atyának véghetetlen kegyelmében s a Fiának válsághalála érdemeiben egyedül és kizárólag a Szentlélek működése által részesülhetnek a hívők. Ezt az üdvényt a Szentlélek oly módon eszközli, hogy első renden is a bűnösség állapotában levő embert nyomoruságos és kárhozatra érdemes voltáról meggyőzi s felmutatja előtte a szabadulás útját és lehetőségét, nevezetesen azt, hogy a romlottság átka és következménye egyedül a Krisztusban való igazság megnyerése által kerülhető ki. E fegyelmező tevékenységével felebbreszti s megerősíti a benső emberben a megbánás, megtérés és hit tudatát. Aztán megvilágosítja a hívőnek értelmi világát s nyomról-nyomra, erőről-erőre, nyereségről nyereségre oktatja, gyarapítja, bővülőkévé teszi a hívőt az Isten kinyilatkoztatott igazságainak felfogására, megértésére nézve. S végül mint a dicsőségbe visszatért örök Idvezítő helyettese, minden életviszonyok között mellette áll és segítségére van a hívőnek s vigasztalja őt az örökélet bizonyosságával. E célból, miként a szent hajdankorban, úgy azóta is és mindvégiglen hat, munkál, boldogít a lelki világban, egyfelől és főleg az

Isten beszédének hirdetése, másfelől a sákramentomok kiszolgáltatása által s képiles kifejezéssel élve örökkévaló összekötő kapcsa annak az eszményi, lelki szent viszonyoknak, a melyben él Krisztus hiveivel és viszont.

Isten beszéde alatt pedig értjük a Szentlélektől ihletett ó- és újszövetségi kánoni iratokban foglalt és velünk közölt kijelentést, amelyben tökéletesen megvan mindaz, a mi az idvezítő hitre és az Isten előtt kedves erkölcsi élet folytatására nézve szükséges. Ennek az egységes okmánytárnak két fő alkotó részét lehet megkülönböztetni, nevezetesen Mózes és a próféták iratait, továbbá az evangéliomokat és apostoli leveleket, aminek alapján némely symbolikus irat, például a „Formula Concordiae“ (artic. V.) különbséget és ellentétet állapít meg a törvény és az evangéliom tartalma és célja között. Pál apostol szerint azonban a teljes irás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra (2. Tim. 3, 16.) s maga az Ur mondotta kibocsátott apostolainak: „*Nem ti vagytok, akik szólni fogtatok, hanem a ti mennyei Atyátok Lelke az, aki szólni fog általatok.*“ (Mt. 10, 20.) és: „*A ki titeket hallgat, engem hallgat, aki titeket megvet, engem vet meg és aki engem megvet, az azt veti meg, aki engem elbocsátott.*“ (Lk. 10, 16.) Ezen és ezekhez hasonló bibliai érvek alapján mi úgy vélekedünk, hogy a szentírás teljes egészében az isteni kinyilatkoztatásnak tervszerű és befejezett okmánygyűjteménye. E mellett azonban elismerjük azt is, hogy az

hordozni köteles és senki sem nézheti közönyösen, hogy a létért való küzdelemben mint vesznek és hullanak el az ő hitének cselédei.

Ugy emlékszünk, hogy a Tiszántuli egyházkerület tavaszi közgyűlésén esett már erről szó, talán a beregi egyházmegyei gondnok felszólalása folytán. Ő az efféle anyagi támogatás szükségességét azzal indokolta, hogy személyes tapasztalata szerint még a legszegényebb egyházak hívei is valóságos rajongó szerettel csüggennek felekezeti iskolájokon s helyrehozhatatlan hiba ezeket a felekezeti iskolák fenntartásában nem támogatni.

De vannak az ilyen szegény és kis egyházaknak egyébbnemű szükségük is s ha igaz az, hogy mikor egy tag szenved, vele együtt szenvednek a többi tagok is, úgy majd akkor, midőn ott a zsinaton egyházunk pénzügyeinek a rendezéséről lesz szó, ne feledkezzenek meg az illetők olyan alapnak a létesítéséről, melynek dicső feladata ezeknek a szenvedő tagoknak az ápolása és gyógyítására leend. Nem új dolog léssen ez, hanem olyan intézmény, mely a külföldön már rég ismeretes. Így p. o. *Szászországban* ezt a fundust már évtizedek előtt megteremtették s állandóan fentartják önkényes adakozás folytán. A közalap némi tekintetben nálunk is szolgálja ezt a célt, de nem elég erős s minden egyházi és iskolai célokra nem vehető igénybe. Most már talán a kongrua folyósítása után ezen is segíteni lehet, a mennyiben t. i.

a közalapra utalt lelkészek anyagi helyzete némileg mégis csak javult. Természetesen ez a segélyezés soha sem lehet a restség, fősvénység és semmit nem tevés párnájává; ellenkezőleg, csak ha az illető gyülekezet saját erejét már megfeszítette, akkor apellálhat a közsegélyezés oltárához.

Az állam pedig teljesítse kötelességét; nem úgy hogy „kitartson“ bennünket. Ilyet tőle nem kérünk, a fentiek szerint el se fogadnánk. Hanem úgy, hogy jelentékenyen emelje fel évi segélyét. Jól tudjuk mi azt, hogy Magyarországon ez se könnyen megy, még ha az illető pénzügyminiszterben megvan is a hajlam és a jószándék; s a mint kéz alatt értesülve vagyunk, a múlt évi szerény emelés is csak néminemű politikával volt keresztülvihető, mert a katolikus tényezőkkel minden pénzügyminiszternek számolnia kell. De hát mi nem akarunk több méltányosságot csak annyit, a mennyit a külföldi *protestáns* államokban a katolikusoknak megadnak. S hogy milyen arányu ez, mutassa a következő adat!

Venter lelkész kiszámította, hogy Poroszországban tehát egy per eminentiam protestáns országban az evangélikus egyház 1821-től az 1875-ik év végeig a lélekszám aránya szerint 145 és fél millió márkával kapott az államtól kevesebbet, mint a római katolikus egyház; s ugyancsak ott 1887-ben a katolikus egyház 2 millió és 493,363 márka állam-segélyben része-

ó és újszövetségi iratok előadása oly viszonyban van egymáshoz, mint ígélet és megvalósulás, árny és fény, előzmény és következmény, amennyiben az ószövetségi ígéletek, jóvendölések és típusok az újszövetségben felmutatott Jézus Krisztusban valósultak meg. Ezen kívül az ószövetségi törvény tartalma az emberi szívbe be van vésve és így természet szerint ismeretes (Róm. 2, 15.) míg az üdvevangéliomot egyedül a Krisztus által közzölt kijelentés révén érthetjük meg. (Mt. 11, 27; Ján. 1, 18.) A törvény igazságot kíván, az evangéliom pedig az igazság forrásául szolgáló hitet fakasztja fel a lélekben. A törvény, betűk és ígéletek halmaza, az evangéliom lélek és élet; míg viszont mindkettőben egyaránt Isten lényének, akaratának és munkájának teljes felmutatása tárul elbénk.

Noha azonban az ígének ily áldásos és hasonlíthatatlanul üdvös ereje van, mégsem osztjuk a lutheri dogmatikusok azon véleményét, mintha a Szentlélek az ígék kívül és az ige nélkül egyáltalában nem volna képes a hit, a megtérés, az újjászületés előidézésére. Viszont túlzottnak és tévesnek tartjuk a rajongó sektariusok abbéli hiedelmét, mintha az újjászületés és a hit teljességgel nem függene az Isten ígétől, mert mindez szerintők a Szentlélek különleges munkája.

Mi úgy tudjuk az írásból, hogy noha Isten, az ígehirdetői tiszt mellőzésével is megvilágosíthatja azokat, a kiket akar; ez hatalmában van, a mint igazolva is látjuk a keleti bölcsek hite által (Mt. 2, 2.): mind-

amellet világosan megkívánja, hogy szent beszéde hirdettessék. Igazolja ezt Kornélius százados példája (Csel. 10, 1 kk.), akit Isten az ő Lelke által, rendkívüli csodás módon közvetlenül is meggyőzhetett volna az igazságról s mégis Péterhez útasítá őt, hogy az tanítsa meg arra, mit cselekedjék. Ebből következik, hogy az Isten beszéde benső kapcsolatban van a Szentlélek lényével s az üdv oekonomiában kezdettől fogva ott látjuk az ígét és az ennek erejével bizonyosságot tevő Szentlelket. És amaz örök üdvvezetés egyik kiváló célja valósult meg akkor, midőn Istennek kinyilatkoztatott ígéje a bibliai kánonban írásba foglalva az egyetemes emberiség közkincsévé lett.

(V. ö. tölem „a vallásbölcészlet főbb problémái és a biblia“ 82. kk. 1. és „a biblia rendszeréről“ a debreceni akadémiai évkönyvben 1892—3.)

II.

A sákramentomokról.

Sákramentomoknak (sacramenta = sacra secreta, *μυστήρια*) nevezték az ókori pogány világban a közhasználatból elvont és a képzelt bálvány isteneknek szánt dolgokat, például a perlekedő felek részéről a pontifex maximusnál letéteményezett pénzüsszeget, vagy a harcok által tett esküt. Az egyházi atyák azonban bármilyen titokzatos fogalmat, tannézetet, vagy rejtélyes jelentésű, mystikus hatályu szertartást, mint a minő a

sült alig 10 millió lélek után s a protestánsok kaptak ugyanakkor 2.531,801 márkát.

Ime a nyugoti művelt államokban így bának a katolikusokkal, még ha ezek kisebbségben vannak is. Ismételjük: több méltányosságot a magunk részére mi sem vindikálunk, Eddig századokon át magunk viseltük minden terheinket s még az elfogulatlan róm. katolikusok is elismerik, hogy a magyar állam a protestánsoknak sokkal tartozik. Nem akarunk mi a teherviselés alól kibujni a jövőre sem; a mit elbirunk, hordozzuk mi azt továbbra is. Csak annyit akarunk, hogy a magyar államigyekezzék arra a magaslatra felemelkedni, a melyre Zrínyi Miklós már a 17. században felemelkedett, midőn a nemzeti eszmét felibe helyezte a felekezeti eszméknek. S ha igaz az, mit egyik hírneves történetírónk mond (Szilágyi Sándor) hogy t. i. „a protestánsokról szóló 1790—91. törvény a magyarság politikai egységére vezetett“ bizonyára csak jót várhatunk attól is, ha az állam bennünket édes gyermekeivé fogad s nekünk is kiadja méltányos örökségünket. Mikor 1848-ban a „követi kar“ összegyűlt, március 14-iki nyilatkozatában a többek között azt is kijelentette, hogy „felelőssége érzetében hivatásának csak úgy felelhet meg, ha már a jelen állásában is magát nem külön osztályok, hanem az összes nemzet képviselőinek tekintheti és kötelességeinek körét is e mértékhez illesztheti.“ Ma az alkotmányos Magyarországon csakugyan így van;

a törvényhozás nem lehet egyes privilégizált osztályok, vagy vallásfelekezetek uszályhordozója, s még kevésbé lehet az államkormány a katolikus egyház kizárólagos pátrónusa. A vallás-egyenlőség nagy elve a katolikusokéval egyenlő igényekre jogosít fel bennünket protestánsokat s eljött az ideje, hogy a viszonyosság mértéke az állami dotációra nézve is végleg megállapíttassék.

Eröss Lajos.

Javaslat az egyházi törvények módosítása tárgyában.*

Evangeliumi ref. egyházunk törvényhozó organuma a zsinat már-már a küszöb előtt áll. Az előmunkálatok megtétele sürgető szükségé vált. Ezek között pedig egy sincs fontosabb és szükségesebb, mint fennálló törvényeinknek a viszonyokhoz mért módosítása, átalakítása. Bár az 1891—93-iki zsinat rendkívüli körülménnyel és bölcseséggel alkotta meg törvényszakaszait, de azóta az idők kereke oly óriási fordulatot tett, állami és társadalmi életünk oly nagy változásokon ment keresztül, hogy azokat egyházunknak figyelmen kívül hagyni nem szabad, ha az új atmoszférában megélni akar.

Az őszi egyházmegyei gyűléseknek véleményt kell alkotniuk s az egyházkerületi közgyűlésre felterjeszteniök az egyházi törvények korszerű reformjáról. Egy ilyen véleményt egy gyűlésen megalkotni szinte lehetetlen, ha csak egyelőre kidolgozott munkálat nincs a zöld asztalon, mely körül a tanácskozás foroghat. Ezt

* Minden megjegyzés nélkül szóról-szóra közöljük e javaslatot. Az csak természetes, hogy mindnyájan mindenik pontjával nem értünk egyet; de nem akarunk elébe vágni a szabad véleménynyilvánításnak. Szóljanak hozzá lapunk tisztelt olvasói. Szerk.

keresztség és az urvacsora, sákramentomnak neveztek el és mivel a Vulgata a héber מִסְתֵּר és a görög *μυστήριον* kifejezett sacramentum-nak fordította: ez az elnevezés a keresztyén hittudományban általánossá lett.

A sákramentomnak már fogalmilag elengedhetetlen feltétele a látható külső jegy és pecsét (materia sacramenti: terrestis [visibilis] scil. aqua panis, vinum); továbbá az Istentől, vagy Krisztustól eredő rendelés (verbum [mandatum] divinum) és a látható külső jegy vagy pecsét által jelzett s biztosított láthatatlan üdvjő (materia coelestis, scil. gratiae oblatio). Ily szempontból tekintve a dolgot, a sákramentomok nem egyebek, mint a láthatatlan kegyelem látható jelei, amely feltételnek megfelel az ószövetségben a körülmetélés és páskabarány, az újszövetségben a keresztség és az urvacsora. Ebből következik, hogy a sákramentomok voltaképpen nem kegyelmi eszközök, amennyiben nem ezek, hanem egyedül a Szentlélek eszközli az ige által azt, hogy Krisztus érdeméért részesülhessünk az Isten idévezítő kegyelmében; mindamellett ezen szent cselekmények jelzésére az egyházi atyák és régi systematikusok nyomán mi is alkalmazzuk ezt az elnevezést.

A sákramentomok célja a hitben való szilárdítás, a mi az Ur tökéletes áldozatára való emlékezés útján történik; továbbá az afelől való biztosítás, hogy Krisztus áldozata érdemében, nevezetesen a bűnbocsánat és örökélet javaiban részesülünk hit által. E célt a Szentlélek munkája következtében éri el a hívő, míg a

hitetlennek semmit sem használ, sőt kárhóztatására szolgál a sákramentomokkal való élés. A sákramentomoknak magokban véve semmi üdvhatályuk ni es. Ezt úgy értjük, hogy a víz, kenyér és bor, mint sákramentomi külső elemek, lelki megújulás közvetítésére teljesen elégtelen, muló tárgyak. Csakis és kizárólag az Isten igéjének ereje által válnak ezek az érzékelhető jegyek szentekké, azaz olyanokká, amelyek a hit legszentebb titkait ábrázolják és épen ezért mint a rendes használatától elkülönített s az Isten szolgálatára rendelt jegyek, keresztyéni kegyes gondolatok közben élvezendők. Találón mondja Augustinus: „*accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*“; majd a keresztesnél használt vizre vonatkozólag ugyanő: „*detrahe verbum et quid est aqua, nisi aqua?*“ Így hát az idvesség elnyerhetésére nézve nem elengedhetetlen feltétel és okvetlen követelmény a sákramentomokkal való élés, de azért a ki konokul vonakodik azoknak gyakorlásától, az szándékosan zárja ki magát a kegyelemből. „*Non privatio, sed contemptus sacramenti damnat.*“ (Aug.)

A sákramentomok nem áldozatok. Az áldozatokban ugyanis az azokat teljesítő bűnösök ha szinte fogadalom kíséretében olyan szolgálatot igyekeznek teljesíteni Isten iránt, a melynek viszonzásául bűnbocsánatot igényelnek; ellenben a sákramentom oly tény, amely szerint Isten részeltet minket mind a külső jegyekben, mind az azok által kiabrázolt lelki javakban.

a szerepet nem igénylem ugyan az én szerény javaslatomnak, de mégis elmondom nézeteimet a kiváló fontosságú tárgyról. Háttha a hivatottabbak a példán felbuzdulva, alkotni fognak ilyen tárgyalási alapul szolgáló javaslatokat.

Az egyházi törvények reformálásánál a következő főbb irányelveket kell követnünk:

I. Közeledjünk az evangéliom szelleméhez, s inkább ennek örök igazságai, mint a világi törvényhozás sablonjai után induljunk. Ehez képest egyrésztől az egyház külső kormányzása mellett a belső építésre is gondoljunk: másrésztől a bíraskodásnál inkább a jobbitó szeretetet, mint az „igazságszolgáltatás“ elvét kövessük. Ne feledjük el, hogy mi azt az országot kormányozzuk amely „nem e világból való.“

II. Szigorúan alkalmazkodjunk a zsinat presbiteri elvekhez a *legalsó forumól a legfelsőig*.

III. Hozzuk összhangzatba törvényeinket az 1893. óta alkotott, s egyházunkat közelebről érdeklő állami törvényekkel.

IV. Számuljunk végre valahára az egységes liturgia, egyházi fegyelem, adózási rendszer és lelkesítő fizetésrendezés kérdéseivel.

Ezen általános elvek előre bocsátása után vegyük sorra a törvény §-ait s lássuk azok közül melyek kívának változtatást. Az egyes §-okra vonatkozó nézeteimet — ahol szükségesnek látszik — indokolni is fogom, legtöbbször azonban az indokolás részint magában az ajánlott módosítás természetében, részint a fentebb kifejezett irányelvekben rejlik.

I.

Egyházalkotmány.

8. §. A 2-ik bekezdés, az azt követő a, b és c pontokkal együtt kihagyandó. Mert ugyanezen törvény 2. §-ával homlokegyenest ellentétben áll. Az erdélyi egyházkerület sajátos alkotmánya akkor állott elő,

mikor Erdély politikailag is külön országot képezett. Ma Erdélyország nincs, tehát erdélyi ev. reformált egyház sem lehet. Szükséges azért, hogy ez a szecessziós alkotmányu egyházkerület is szerves egységbe olvadjon a magyarországi egyetemes ev. ref. egyházzal, és ne csak egy vékony cérnaszállal köttessék hozzá, amely cérnaszáll is inkább az egyház egyetemét, mint az erdélyi kerületet feszélyezi. Ha azonban az erdélyi egyház kiváltságai olyanok, hogy azokról le nem mondhat, akkor inkább kormányozza magát azok alapján önállóan. Mert minden joggal és igazsággal ellenkezik, hogy egy egyházkerület törvényeket alkosson a másik négy számára, melyek reá nézve nem kötelezők. Az a nedvesség, mely a fűgefát táplálja, nem érlelhet annak négy ágán fűgét, az ötödiken pedig szőlőt.

15. §. Igy módosítandó: „Minden egyháztagnak az egyházi terheket rendszeresen és állandóan csak egy egyházköztségben viselheti s az egyháztagnak illető jogokat csak ott gyakorolhatja.“

Ugyanis a legközelebbi zsinat semmivel nem okozott több bajt az egyes egyházaknak, mint a külbirtokosok megadóztatásával. Ámbár ez a §. nem arra céloz egészen, de igen könnyen magyarázható úgy, hogy egy nagybirtokos ahány helyen fizeti a 25% külbirtokossági adót, ugyanannyi helyen gyakorolja az egyháztagnak jogait. Ez pedig abszurdum. De bármit jelentsen is e §, minden egyes ember csak egy tagja az egyháznak, tehát sem kétszeres jog, sem kétszeres teherviselés nem illeti.

17. §. 2-ik bekezdés eme szavai után: „kötelességek pedig“ ez jön: „az egyház vallásos intézményeit, hitelveit tisztelőben tartani, ünnepeit megszentelni;“ a többi aztán! „úgy magán életükkel“ stb. változatlanul marad.

23. §. Utolsó tétele: „tisztességes életet él,“ helyett ez teendő:

Amott az ember mint adományozó és követelő fél áll Istennel szemközt, emitt csupán csak elfogadja azt, amit Isten ingyen kegyelemből ad.

A sákramentomok a hit erősítésére és az evangéliom igéreteinek bizonyosságára szolgáló jegyek és zálogok lévén, akkor felelnek meg rendeltetésüknek, ha a hívők lelki buzgósággal élnek azokkal. A kiszolgáltatást egyedül a hivatott és rendelt lelkipásztorok teljesíthetik, a kiknek esetleges gyarlóságai és hibái a sákramentomok jelentőségét és hatását nem csökkentik, mert miként a II. Helv. hitv. 19. szakasza helyesen mondja: „a sákramentomban jelzett dolgokat maga az Ur adja, viszont azok jegyeit adják az Ur szolgálai.“

Áttérve az Ur által rendelt két sákramentom lényegének és céljának felmutatására, azt mondjuk, hogy valamint Izrael népénél a körülméletelkedés az Isten szövetségébe való felvételnek a külső jegye és záloga volt: úgy a keresztség, a Krisztus által megváltott hívők társaságába, az Isten országa tagjainak sorába való beiktatás látható jegye és pecsété, (nem βαπτισμός, azaz bármilyen tisztálkodás, mosás, Mk. 7, 8., Zsid. 6, 2., hanem βάπτισμα Róm. 6, 4; 1. Pét. 3, 21., λουγόν παλιγγενεσίας, Tit. 3, 5.) E sákramentomnak jelentőségét Péter apostol negative azzal világítja meg, hogy a keresztség nem a test szennyeinek a lemosása, azaz nem arra való, hogy általa a testi kívánságoktól és bűnöktől megtisztuljunk olyan módon, mint a hogy például a víz lemossa a testnek tisztátalanságát. sőt inkább csak

jelkép a vízzel való keresztesítés, amely azt példázza, hogy valamint a víz lemossa a testnek szennyeit, úgy a benső lelki tisztátalanságot, a bűnt egyedül a Jézus Krisztus vére mossa le. Positive pedig ugyanő azt mondja a keresztségről, hogy az a jó lelkiismeretnek Istenhez való fohászokodása (I. 3, 20—21.), mely szerint a hívő keresztyén közvetlenül Istenhez fordul és az ő igéreteibe s kegyelmébe vetett hittől vezéreltetve, rábizza magát az Isten atyai gondviselő szeretetére. E szerint a keresztségnek magábanvéve mint egyházi ténynek semminemű üdvhatálya nincs, mert az csakis jegy, zálog és pecsét; de igenis üdvhatályu biztosítékká válik a hozzáfűződő szerzetési igék és ígéretek által, amelyek arról győznek meg minden hívőt, hogy miként a vízzel való meghintés a bűnnek való meghalás kiábrázolása, aképen a Krisztus feltámadása következtében a benne hívők is új életre ébrednek, hogy soha többé meg ne halljanak, de Krisztussal együtt örökké éljenek.

Hasonló értelemben fejti ki Pál apostol is a keresztség jelentőségét (Róm. 6, 3—6-ban). Szerinte a Jézus Krisztus nevére való megkeresztesítés arról biztosítja a hívőt, hogy a bűnös és kárhozatra méltó ember Krisztussal együtt megfeszítettett a keresztfán és így hit által részeseülünk azokban a jókban, melyeket Krisztus, kereszthalálával szerzett. („Cum baptisamur, comorimur Christo,“ mondja Ambrosiaster és mopsvestiai Tódor szerint: „τὸ βάπτισμα Κοινωνοῦς ποιεῖ τοῦ θανάτου Χριστοῦ“). Viszont más oldalról a Krisztussal való meg-

„Vallásosságával és erkölcsi életével a gyülekezet tagjainak jó példát mutat.“

Sőt óhajtható volna hozzá tenni még ezt is: „a házasság megáldását, keresztelest, egyházi temetést mellőző egyének a presbiterium tagjai közé fel nem vehetők.“

Indokolás: Presbiteriek között igen sok egyháziatlan, sőt atheista van, és kénytelenek vagyunk megvárni, mert „életének 24-ik évét betöltötte és tisztességes életet él,“ tehát a mostani törvény kívánalmainak eleget tett.

27. §. Az 1. pont új szövege ez:

1. „Az egész egyházközösség vallásos és erkölcsi életére gondosan felvigyázni s a vallásosság és közérkölesiség hanyatlását mind egyeseknél, mind családoknál célszerű házi eszközökkel erélyesen meggátolni s ennél fogva az egyházfegyelmet gyakorolni. Az egyháztársadalmi élet szilárdítására s nemesítésére célzó egyházfegyelmi szabályok egyházkerületenkint belkörüleg megállapítandók s azoknak szoros betartására egyháztagok, presbiteriek, presbiteriumok, lelkészek fegyelmi vétség terhe alatt elköteleztetnek.“*

Ugyanezen szakasz 14. pontja után új pont:

15. „A gondnok és presbiteriek választásánál a lelkésznek joga van ajánlani azokat, akiket tisztességes erkölcsi életüknél s vallásos érzületüknél fogva méltóknak ismer az egyházi előjárói szép tisztre.“** Ugyanezen szakasz 11. pont 1. 2. és 4-ik bekezdése változatlanul marad, azonban a 3-ik bekezdés egészen elmarad.

Ezen javaslat indokolása megtalálható a legközelebbi zsinat naplójában.*** Az ott többek által felhozott érveket a többség leszavazta ugyan, de meg nem cáfolta.

* F. Varga L. „Az egyházi fegyelemről.“ D. Pr. 1899. 29. szám.

** U. o.

***Tóth S. „A magyarországi ev. ref. egyház 1891. dec. 5-én megnyitott egyetemes zsinatának naplója.“ IX. ülés 241–290. l.

Ugyanezen szakasz 12. pontja után új pont:
„Gondoskodik, hogy a lelkészi iroda a szükséges nyomtatványokkal, anya-, jegyző-, iktató, és postakönyvekkel az egyházi pénztár költségén mindenkor el legyen látva.“

30. §. Érvényes határozat hozatalára a presbiteriek nem egyharmad, hanem legalább is felerészének jelenléte szükséges.

31. §. Legutolsó pontja illusorius, mert az az „elkerülhetlen szükség“ mindig beáll, ha a választott jegyző ezt a foglalkozást kényelmetlennek találja. Sokkal jobb, — mert kivihetőbb — így:

„A hol a presbiteriumnak választott jegyzője nincs, a jegyzőkönyvet a rendes, vagy helyettes lelkész vezeti.“

40. §. Változatlanul marad, de ezzel a toldalékkal: „A tanácsbírák utazási és ellátási költségeit az egyházmegyei pénztár, az egyes lelkészekét az illető egyház fedezi.“

50. §. Ezen §. f pontja így szövegezendő: „A püspöknek, főgondnoknak, egyházkerületi tanácsbíráknak, jegyzőknek és konventi tagoknak* a presbiteriumok által való választása iránt intézkedik; a levéltárnok“ stb. Tovább változatlanul.

Ugyanezen §. h pontja után új pont:

„Ügyel arra“ hogy az állami fizetéskiegészítésben részesülő lelkészi és tanítói állásokra vonatkozó intézkedéseknél az egyház önkormányzati jogai meg ne sértsenek.“

53. §. Ezen szavak helyett: „28-an pedig az egyházkerületi közgyűlések által“ ez teendő: „28-an pedig az egyes egyházkerületek egyházainak presbiteriumai által.“

58. §. A mostani k pont után új pont gyanánt beiktatandó:

* Az indokolást l: Tóth Sámuel i. m. 338–374. l.

halás maga után vonja a vele való feltámadást is, amit a keresztség szintén jelez és zálogol. Mivel már ez apostoli bizonyságok szerint a keresztség a mi újjaszületésünknek és megszenteltetésünknek csak külső záloga: egészen természetes, hogy maga a külső tény nem idvezít, a mint Jézus is mondá a szerzetési igékben: „A ki hiend és megkeresztelkedik, idvezül, aki pedig nem hiend, elkárhozik.“ (Mk. 16, 15–16.) E szerint nem a keresztség mellőzése, de a hit hiánya okozza az elkárhozást.

A mi közelebről a szerzetési igék értelmét illeti, az Atyának nevébe való megkeresztelés arra nézve nyújt kezességet, hogy Isten nekünk és a mi ivadékainknak édes jó Atyánk, a ki a bölesőtől a sirig szünetlenül hűséges szeretettel örködik felettünk, a ki mind testi, mind lelki szükségünk kielégítéséről gondoskodik és még fejünk hajszálait is számontartja, sőt minden gonoszt, megpróbáltatást, bánatot, csapást, a mit titkos végezése szerint e siralomvölgyben reánk bocsát, a maga idejében javunkra fordít úgy, hogy ha ő velünk, senki és semmi nem árthat minékünk.

Viszont a Fiúnak nevébe való megkeresztelkedés annak az üdvténynek a záloga, hogy mi hívők, az Úr élete, szenvedése és halála érdemeiben, feltámadása és mennybeszállása dicsőségében ingyen az ő nevéért valósággal részesülünk, a minék következtében Isten minket igazaknak, szenteknek, tökéleteseknek tekint és az utolsó ítélet idején tisztességgel, dicsőséggel meg-

koronáz, amikor ami létünknek és boldogságunknak soha többé vége nem szakad.

A Szentlélek nevébe való megkeresztelkedéssel pedig bizonyosokká tesz Krisztus minket a felől, hogy Szentlelke által tanít, vezérel, megszentel és egyházának élő tagjaivá avat bennünket, minek folytán minden gyarlóságunk és bűnünk végsőképpen megsemmisül és lényünk ama boldog feltámadáskor a Krisztus dicsősége lényéhez hasonlatossá leend.

Mi is annakokáért a keresztségben való részesülés alkalmával elkötelezzük magunkat, hogy egyedül Istent ismerjük el és valljuk egy igaz élő örök Istennek és Atyának, a kin kívül sem a földön, sem a mennyben boldogságunkat senki másban nem keressük, hanem egyedül csak ő benne hiszünk, remélünk siron innen, siron túl a Krisztus által. És noha a gyermekek, a kisdedek ezeket az okokat és titkokat még nem értik és vallást tenni nem képesek, mindazáltal a keresztségből semmi módon ki nem zárhatók, mivel őket Isten hívta el örök szövetségének tagjaivá, a mikor a hívők atyjának ezt ígerte: „Helyheztetem az én szövetségemet te közötted és a te magod között te utánnad az ő nemzetségekben örök szövetségül, hogy legyek neked Istened és a te magodnak te utánnad.“ (Gen. 17, 7.)

A keresztség az Isten kegyelmi szövetségébe való felvételnek tökéletesen elégséges sákramentuma. Ennél fogva annak a rajongó anabaptisták által gyakorolt ismétlése evangéliom ellenes és hiábavalóság. Ilyen a

„Az ujonnan alakult egyházközségek lelkészi díjleveleit, valamint azokat, melyek időközben egy vagy más ok miatt változást szenvedtek, vagy egyes tételeiknek becsértéke alább szállott, vagy emelkedett, a hivatalos becslési okmányokkal együtt az állami fizetésekiegészítési összeg megállapítása céljából a kormányhoz felterjeszli.“

86. §. 1. Cim d pontja után új pont :

„A sákramentumok kiszolgáltatása, házasságok megáldása, konfirmáció és temetések körül egyöntetű eljárás megállapítása.“

90. §. Az egyháziak felmentési díja 40 koronában,

92. §. a gondnoké pedig 100 koronában állapítassék meg.

93. §. A mostani szöveg helyét ez teendő :

„Az egyházközségi gondnokok 3 évre választatnak.“ Az évenként való választás ugyanis sok alkalmatlansággal jár ; de meg az egy éves szolgálat mellett kisebb egyházakban gyakori eset, hogy 10—12 év múlva újból sorra kell venni a már egyszer gondnokságot viselt egyéneket, a mit azok elvállalni vonakodnak, s ilyen esetben a felmentési díjat alkalmazni nagyon bajos.

102. §. Az első bekezdés végére ez a pótlás jön : „Kötelesek lelkész akadályoztatása esetén és a kánoni órákon a rendes istentiszteletet az e. törv. 116. §-ában előírt módon végezni.

A 2 ik bekezdés eme szavai helyett : „a lelkész tudta nélkül“ ez teendő : „a lelkész előleges tudósítása nélkül ;“ a bekezdés végére pedig ez : „Ezek elmulasztása esetén fegyelmi eljárás alá vonhatók.“

A jelenlegi egyh. törvénykönyvben szembetűnő az egyoldalúság a behivatalnokok hivatali eljárásának, viselkedésének szabályzásánál. Míg a lelkészek viselete apróra elő van írva, még a külsőségekre nézve is : addig a tanítókra nézve csak egy pár általános megjegyzést találunk, azt is inkább utasítás, mint rendelkezés alak-

jában. Innen van aztán az, hogy az egyházi bíróságok elé kerülő fegyelmi esetek közül a lelkészekéi túlnyomólag hivatali mulasztásból, vagy törvényellenes eljárásból származnak, ellenben a tanítókéi leginkább olyan botrányos vagy erkölcsstelen tettekből, melyeket a polgári törvények is büntetéssel sújtanak. És ez a körülmény szüli azt az egyházunkra nézve káros felfogást, hogy a tanítók nagy része (tisztelet a derék kivételeknek) nem tekinti magát az egyház testéhez tartozó *behivatalnok*nak, hanem inkább polgári tisztviselőnek, és működésének irányítását, valamint jogainak megvédését inkább az állami, mint az egyházi törvényektől várja. Minélfogva kívánatos volna e §-ba befoglalni a G. K. F. XCIV. kánon főbb intézkedéseit. Ugyanezen indokból e §. után.

Új § : „A tanítók erkölcsi kihágás, bűntény, vagy az egyházi felsőbbség elleni lázítás esetén hivatalukból elmozdíthatók s már a vizsgálat megindítása után felfüggeszthetők.“

106. §. Ezen kifejezést : „minden isteni tiszteletnél, a *melyen részt vesznek* . . . kezdettől végig jelen legyenek“ így kellene módosítani : „*minden istentiszteleten* s temetési szertartásokon, melyek szolgálati helyükön tartatnak, — betegség, vagy indokolt távollét esetét kivéve, — kezdettől végig jelen legyenek ; akadályoztatás esetén alkalmas helyettesítőről gondoskodjanak.“

107. §. Ugy módosítandó, mint a 102. §. 2-ik bekezdése.

109. §. E szavak után : „az ifjuság valláserkölcsei nevelésére is főgondot fordítani“ betoldandó : „azzal együtt a vasárnapi istentiszteletet látogatni.“

111. §. 2. cinnél „Házasulandók összeeskütése“ helyett : „Házasságok megáldása“ tétessék, és toldassék meg ezen megáldás módjának megállapításával, amelyhez minden lelkész alkalmazkodni köteles.

katholikus egyházban divó hagyományos ördögűzés (exorcismus) is, ami az ősegyház babonás hiedelméből állott elő. A megkeresztelkedett hívő ugyanis a hozzá intézett kérdésekre igenlő feleletet adván, az ördögtől való őrizkedésre kötelezte magát. A kérdés ez volt : *ἀποισση τῷ Σατανᾷ* ; (abrenuntias?) *ἀποισσομαι*, abrenuntio; aztán : *συνιασση τῷ Χριστῷ* (credis?) *συνιασσομαι* (credo). Ezt az emberi találmányt nevezték az ördög üzelmeiről való lemondásnak (abrenunciatio diaboli). Hasonlóképen nincs semmi bibliai alapja a katolikusoknál, sőt a lutheranusoknál is szokásos szükségkereszttségnek, melyet világi egyének, sőt nők is végrehajthatnak.

Keresztszülék (susceptores, sponsores, patrini, matrinae) a harmadik század óta vannak jelen a keresztésnél, de egyáltalában nem úgy tekintendők, mint a megkeresztelendő gyermekek helyettesei, hanem csupán csak tanúk gyanánt arra nézve, hogy az illető gyermekek annak idején részesültek a keresztésben, a kiknek keresztényi neveltetése felett ők is örködnék.

A róm. kath. és görög egyház Act. 8, 17 és 19, 6. téves exegesise alapján a keresztésben kívül külön sákramentum gyanánt állapította meg a bérmlást, a hit-erősítést (confirmatio), amelynek Bellarmin még nagyobb üdvhatályt tulajdonít, mint magának a keresztésnek. A konfirmációt a lutheri egyház is, ha szinte nem külön sákramentumnak, de a megkeresztelkedett egyén-

lelkében kifejlődött hit megpecsételésének és megáldásának tekinti. Ez evangéliomellenes eljárást és gyakorlatot a reformátorok elvileg elvetették s azt a ref. egyház kezdettől fogva szükségtelen ceremonianak tartotta, de helyette az admissiót, azaz a felnőtt gyermeknek az Urvacsorához való járulhatását honosította meg.

Az *admissio* fogalmilag és lényegileg ugyanaz, ami a *professio fidei*, nevezetesen az Ur asztalához először járulni óhajtok a gyülekezet előtt hitőkről vállalt tesznek s ezen az alapon a gyülekezeti tagok köteleiségeiben és jogaiban való részvételre magokat elkötelezik. Ha mégis a konfirmáció elnevezést hagyományos szokásból megtartjuk, mindig figyelembe veendő, miként az illetők a lelkész részéről nem részesülnek semminemű hiterősítésben, sőt inkább ők magok a *confirmandosok*, de nem *confirmandusok*, akik önként tesznek a gyülekezet előtt nyilvánosan hitvallást arról, hogy az általok igaznak ösmert evangéliomi keresztényen egyház hitéhez csatlakoznak s üdvöket ez egyház tanítása szerint egyedül a Jézus Krisztusban keresik és találják meg.

Dr. Erdős József.

120. §. Megtoldandó a kereszteleési szertartás egy-
séges és kötelező megállapításával.

122. §. Szintügy.

123. §. Ezen kitételrel toldassék meg: „vagy ha
oda járultak is, a szent jegyekben részeltetni nem kö-
telesek.“

126. §. hoz: „A konfirmáció következő módon haj-
tatik végre,“ stb.

131. §. Elhagyható

132. §. után új §: „A vegyes házasságoknál a
lelkészek a más vallású feleket reverzális adásra ne
kényszerítsék, de arra is vigyázzanak, hogy az ev. ref.
vallású fél se adjon.“

133. §. végszavainál „ugy az egyház, mint az
állam irányában is felelős“ helyett: „az egyház irányá-
ban felelős.“

134. §-hoz: „A temetési szertartás rendje a kö-
vetkező.“ stb.

143. §. után új §:

„A lelkészi alapfizetés minimuma“ szóról-szóra
felvételven ide a Ferenczy Gyula, Kiss Albert, Dr Barta
Béla és Dicsőfi József által kidolgozott javaslat 7. §-a,
a tanítói fizetések kivételével.*

Ismét új §:

„Lelkeszi szolgálatok díjazása: Keresztelésért 1
korona. Házasságok megáldásáért 4 korona. Temetésért
imával 2 korona, temetésért predikációval 8 korona,
tekintet nélkül a helyre és időre.

Mindezen díjak azt a lelkészt illetik, ki az illető
szolgálatot teljesítette“

Indokolás: Tudnivaló dolog, hogy az u. n. egy-
házpolitikai törvények életbeléptetése által a lelkészek
jövedelmén érzékeny csorba esett. Némelyek e baj or-
voslását a stólamegváltástól remélték. Ámde tény, hogy
az egyházak 90%-a mai napig sem váltotta meg a
stólat, 50%-a pedig nincs is abban a helyzetben, hogy
megválthatná. A konventnek ide vonatkozó érthetetlen,
fából csinált vaskarikához hasonló utasítása pedig in-
kább zavarta, mint rendezte a dolgot. Hogy a díjazás
sokakat elriasztana a lelkészi szolgálatok igénybevétele-
től, attól — a 6 évi tapasztalat szerint — istennek
hála! nincs mit félnünk. Hogy a díjat a fungáló lelkész
élvezze, azt a legelemibb jogfogalom kívánja: külön-
ben is a lelkészek érdekei megsértésének az e. törvény
113. §-a utját vágja.

165. §. végső bekezdése után még ez a kifejezés
iktatandó be: . . . „és a látogatás alkalmával emelt
indokolt panaszok alapján, vagy saját tapasztalatai nyo-
mán a vétkes lelkészek, tanítók, gondnokok és presbite-
rek ellen fegyelmi eljárás megindítását hozza javas-
latba.“**

Ezen betoldás által nagyon sok esetben el lenne
kerülve a megelőző vizsgálat hosszadalmissága, mert
az egyházlátogatás már alapos okra indítványozná a
fegyelmi eljárást. El lenne kerülve a járattalan panasz-
lónak a formásokban való gyakori tévedése, mely
lényegtelen külsőségek ma igen sok fegyelmi vétségtől
vonják el a bűnhődést.

179. §. a pontja után új pont:

„A lelkészi képesítést nyert egyéneket lelkészi
szolgálatok végzésére felhatalmazza, a hivatalba lépett
lelkészeket két évenként egyházkerülete espereseinek se-
gédkezésével ünnepélyesen felavatja.“

* Az ev. ref. Tiszántúli Egyházkerületi egyházi értekezlet
1897. szept. 21-én Szatmáron tartott közgyűlésének emlék-
könyve 26. l.

** V. ö. Geleji K. J. LXXXVIII. Kánon.

Ismét új pont:

„A lelkészek felavatása következő eljárás szerint
történik:“ stb.

182. §. új szövege:

„Az egyházak a lelkészi javadalom mértéke sze-
rint négy osztályba soroztatnak és pedig:

I. oszt. melyben a lelkészi fizetés	2800 k. vagy ennél több.
II. „ „ „ „	2400 „ „ „ „
III. „ „ „ „	2000 „ „ „ „
IV. „ „ „ „	1600 „ „ „ „

Az osztályozás 10 évenként állapittatik meg“ . . .
stb. tovább változatlan marad.

(Folyt. köv.)

Sipos József,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Adatok a debreceni leánynevelés történetéhez.

(XVII–XVIII. század.)

A presbiterium dicséretes buzdítása és hathatós
pártfogása mellett a millenium emlékére két fiatal ta-
nító, *Csurka* István és *Tassi* Miklós érdemes monogra-
fiát készített volt a debreceni elemi iskolák történeté-
ről. Azt hiszem, nem egészen a buzgón fáradozott szer-
zőkön mult, hogy nem használtak fel minden megsze-
rezhető adatot, amiknek birtokában azon kívül, hogy tö-
kéletesebb munka kerül ki ügyes tolluk alul, megme-
nekedhetnek néhány olyan léves vagy ingatag követke-
zetéstől is, amikhez az adatok hézagossága, a régi for-
rások vizének sekélyessége miatt jutottak.

Már őket is meglepte, hogy általában az elemi
oktatást, de különösen az utcai iskolákat illetőleg ré-
gibb időkről vajmi gyéren fordulnak elő feljegyzések a
városi levéltárban, nem is szólván az egyházi levéltár-
ról, amely különben is csak a város és egyház külön-
válása után kezdett alakulni és gyarapodni.

E jelenség okát abban vélem én feltalálhatónak,
hogy az utcai iskolák felállítása és fenntartása kezdet-
ben, a XVIII. század első évtizedeiben még mindig
meglehetősen széles körű autonóm kormányzattal ren-
delkező utcai elöljáróságok hatáskörébe tartozott hihe-
tőleg. Az adó-, a közmunka-, a rendőrségi stb. ügyeken
kívül az utcák bizonyos önállósággal intézkedhettek az
elemi iskoláztatás, illetőleg a leánygyermek iskolá-
ztatása felől is. Az utcai kapitányságok jegyzőkönyvei
pedig, ha ugyan voltak ilyenek, épen úgy nem kerültek
a közlevéltárba, mint például a vásárbiróság többé-ke-
vésbé érdekes, sok becses adatokat rejtegető régi irat-
tára vagy mostanában a különféle ügyosztályok irattá-
rai. Hogy pedig az utcai elöljáróságok gondoskodtak
hajdan a leányiskolákról is, az kitészik az utcai leány-
iskolák épületeinek szerzése módjából.

Az 1741. évi örök bevallási jegyzőkönyv (Fassionale)
463. lapján olvashatjuk, hogy Kovács Györgyné Csapó
Sára Piac-utcában, az északi soron, mely Miklós-utcá-
nak neveztetik, lévő házat adta örök áron *N.-Piac-
utcának Leányok Tanító háznak* 150 vonás frton.

Még világosabban beszél az 1748. évi Fassionale
a 112 lapon. A hol is ez van feljegyezve: *Cegléd-utca*,
odaváló senator N. Gerendási György, eskütt *Budai*
György és egyik kapitány *Szatmári* Sámuel uraimék

által cserében eladja, a cegléd-utcai koresma házzal általellenben, a szegeleten, keletről Oláh-utca, nyugotról a kereszttülménő (most Kigyó) utca, északról Fazekas Mihály háza szomszédságában lévő házat, melyet néhai *Kerékgyártó* Kata elsöben néhai *Matolcsi* István, azután néhai *Comáromi* István özvegye Cegléd-utca számára testamentumban hagyott *Leányok tanító iskola házának*. A ház vevői *Gergely* Kovács és felesége *Iradi* Kata valának, akik is a koresma közelsége miatt iskolának alkalmatlan helyen fekvő emeházert ugyanazon derék utcán az északi soron, keletről *Gyarmati* István és *Toldi Szabó* Mihály, nyugatról *Kerékgyártó Szabó* Mihály szomszédságában lévő házakat engedték át, megtoldván a cserét az utca 60 vonás frttal.

Ime egy kegyes polgárasszony veti meg fundamentumát a Kossuth-utcai leányiskolának, amely valószínűleg ma is ugyanazon a helyen áll, a hova 1748-ban, 153 évvel ezelőtt telepítették!

Jóval előbb történik a *Német* (Széchenyi) utcai leányiskola telkének megvásárlása. 1716. októberben veszi meg *Piac-utca* a Kápolnási örökösöktől 142 frt 82 kron. Német-utca északi során, Baranyi Miklós háza szomszédságában fekvő telket, ugyanazt a melyen most a kir. tábla palotájának egy része áll. A bevallás nem említi ugyan a vétel célját, de a körülményekből könnyű kitalálni.

E három példa is megdönti tehát Csurka és Tassi urak amaz állítását, hogy az első utcai iskolatelek vétele 1821-ben történt, amikor Kis Csapó-utcán a város megvette Baranyi Györgyné Jóna Kata házat 3500 Rh. frton.*

Ugyanők állítják, hogy a XVII. század végeig afféle zugiskolák lehettek a debreceni leányiskolák, s kiszolgált katonák, vagy mesterekből leképzettek, silabizáltatták ama kor jobb sorsra érdemes leánygyermekkeit.

Semmivel sem támogatott feltevés ez. Én valószínűbbnek tartom, hogy 1700 előtt, a leánygyermek tanításának tanácsi elrendelése előtt, ezeket vagy magok a szülők, vagy a fiukhoz kijáró praeceptorok, kollegiumi nagyobb diákok oktatták írásra-olvasásra is a hit és vallásbeli legszükségesebb tudnivalók mellett.

Sőt a leánynevelés egy része 1700 körül kétségtelenül a *papok kötelességéhez* tartozott. Az 1700. évi pap- és tanár marasztás rendkívül becses följegyzést tartalmaz ide vonatkozólag. Szórul-szóra idézem.

„Tiszteletes Praedicator és Professor Uraiméknak hivatal adatik a jövő esztendőre is, hivatalyoknak gyakorlására: Eleikben kell adni *Praedicator Uréknak*, hogy a *szokás szerint a leányokat tanítsák, mert az idei elmulasztása is nem kicsiny defectus ő kigyelmekben.*“**

Tehát már régibb gyakorlat volt 1700 végén, hogy a leányokat a papok tanították. Bár ez a tanítás valószínűleg csak a konfirmációra való előkészítésből állott.

* Merész állítás az óvodává alakított mester-utcai iskoláról is, hogy az a XVII. század végén épült. Annyi bizonyos, hogy 1811-ben leégett s az átalakítás előtti formáját, beosztását akkor kapta.

** Érdekes történelmi feljegyzés mindenesetre. A mai viszonyok között azonban merőben kivihetetlen volna hogy a debreceni lelkészek iskolai tanítással is foglalkozzanak. Ha ilyet akarnánk, nem kétszerezni (a mint sürgetjük!) hanem háromszorozni kellene a lelkészek számát. De máskülönben is azaz elvi álláspontunk, hogy mindaddig míg felekezeti népiskoláink vannak s tanítóink kiképzetéséről is — nagy áldozatok árán — magunk gondoskodunk, tanítóinkra rá lehet és rá is kell bízni a vallás-tanítást! Hiszen ha nem így volna, ugyan mi értelme lehetne a felekezeti tanítóképzés fenntartásának? Szerk.

Nyomára jöttem annak is, a számvevőség rendezetlen irattárában gazdasági adatok után kutatván, hogy már 160 évvel ezelőtt összeirták az iskolába járható gyermekeket. Megtaláltam ugyanis a „N. Varga-utcai iskolában járó vagy járható *Fiuk és leányok* Conscriptióját,“ mely 1740. márc. 14-én készült. Varga-utca öt tizedében, valamint a belső és külső kunyhósok között tényleg iskolába járható fiut 33-at, leányt 14-et, iskolába járható fiut 49-et, járó leányt 35-öt irtak össze. Ez adatokat alapul véve, ekkor a város tíz utcai iskolája körülbelül 500 iskolázható fiu és 350 iskolázható leány közül hozzávetőlegesen 300—330 fiu és 150 leány növendéket számlált. Mig a város lakossága az 1739. évi pestis borzalmas pusztítása után, amikor is kilencezer ember halt meg, alig volt több 12—15000 léleknél.

Nem érdekesség nélkül valók az összeírás megjegyzései. Erdélyi János és Erdélyi György feladhatnák a fiokat, de mindakettlen a „T. Pater Piarista Uraimékhoz“ járatják. Ilyen könnyelmű kálvinista apa nincs is több egész Varga- és Anna-utcában. Takács Nagy Mihálynak járhatna a fia „ha akarna.“ Tizenhét szülét azzal ment ki a conscriptor, hogy „nincsen tehetsége,“ vagy „szegénysége miatt nem taníthatattya;“ Egy fiu és egy leánygyermek után megjegyezték: „4 esztendő.“ Nem jártak iskolába. A Nagy Istvánné öcsese „14 esztendő, tudomány nélkül nőtt fel, az Uri imácságot soha szájából nem hallották.“ Járható fiu, de nem jár. Nehány azért nem jár, mert árva az istenadtá, közülök egy már 15 esztendő. Nem volt még akkor ingyenes az iskoláztatás. Értjük tehát, ha a nyomorult kunyhókból egyetlenegy fiut küldtek iskolába; de miért nem adta fel fiát, leányát még olyan tanult, okos, máris szépen vagyonosodó polgár, mint *Baranyi* Miklós uram, kiből később ipa lett a nagy *Sinay* Miklósnak? Ha csak nem nőni, erősödni hagyta még a gyermekeket? . . .

Zoltai Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Jegyzőkönyv.

Felvétel a szatmári ev. ref. egyházmegye szamosvidéki lelkészi körének Óváriban, 1901. jul. hó 4. napján tartott értekezletén.

Jelenvoltak: Kiss Áron püspök, Szegedy Antal egyhm. főgondnok, Csengey Gusztáv eperjesi theol. tanár Bortnyik György ág. ev. esperes mint vendégek, Biki Károly esperes, mint elnök és számos lelkész.

I. szám.

Biki Károly elnök esperes szives meleg szavakban üdvözli a megjelenteket, s ezek között különösen az értekezlet kitünö vendégeit, kik megjelenésökkal a lelkészi kört szerencseltették, s az értekezleti gyűlést megnyitja.

Kiemeli az egyházat oly közölről érdeklö s a két prot. egyház lelkészi karát foglalkoztató gyakorlati irányu kérdéseket. eszméket, milyenek pl. az 1848. XX. t.-c. végrehajtása reversalisok eltörlése, jezsuiták kiűzése, prot. theol. fakultás stb., melyeket érlelni, tisztázni s a megvalósulás stádiumába juttatni a lelkészi értekezletek vannak hivatva. Fölemlíti az egyházvédelem szempontjából oly fontos „Lorántffy Zsuzsánna egylet“ megalkotását Szatmáron, mely céljául tüzte e vármegyében a prot. nevelésnek intenzívebbé tételét. Kéri hogy ezen nemes célu egyesület támogatását mondja ki az értekezlet.

Értekezlet az elnöki megnyitót eljenzéssel fogadja s egyuttal határozatlanlag kimondja, hogy a Szatmáron megalakult Lorántffy Zsuzsánna egyesületet erkölcsileg és anyagilag támogatni fogja.

II. szám.

Barta Mór gacsályi lelkész értekezik a heidelbergi káté magyarázatáról, kellő alapossággal s magas színvonalon. Különösen kiemeli a káté magyarázatok gyakorlati hasznát s építő hatását, ha azokhoz minden egyes urnapjára alkalmazott imádságok adatkak. Jelzi, hogy ő ilyen imákat irt és kész azokat, ha jóknak tartaltnak, közrebocsátani. Közülök egy párt mutatoul felolvas.

Értekezlet az értekezőnek köszönetet szavaz s egyuttal készségeel nevez ki egy bíráló bizottságot, mely az értekező által kért bírálatot teljesitse s a bírálat eredményéről a következő értekezleti gyűlésre jelentést tegyen. E bíráló bizottság tagjai: Kiss Bertalan, Kovács Lajos, Mártha József, Gulya György és Gönczy Sándor értekezleti jegyző.

III. szám.

Szilva István szamos-becsi lelkész, a prot. theol. fakultásnak az egyetemen leendő felállításáról értekezik. A kérdés nemleges oldalait erős érvekkel vitatván, a theologiai fakultás szervezését az egyetemen szükségtelennek, sőt károsnak tartja s oda konkludál, hogy mivel a papképzés kizárólag felekezeti érdek, azt a felekezetek kezében kell meghagyni. Hogy azonban e tekintetben a teljes viszonság meglegyen, azon kell törekedni, hogy az állam által fentartott egyetemen a r. kath. theol. fakultás is megszüntessék. Ez irányban határozati javaslatot nyújt be, mely szerint az értekezlet a szatmári egyházmegye legközelebbi közgyűléséhez avval a kérelemmel forduljon, miszerint méltóztassék oda hatni illetékes egyházi felsőbbseink útján, hogy a főtiszt. egyetemes konvent a prot. theol. fakultásnak az egyetemen leendő felállítását, illetve ennek tervezetét ejtse el. A megindult széleskörű vita után

értekezlet elhatározta, hogy az egyetemi prot. theol. fakultás ügyét ezuttal nyílt kérdésnek hagyja fent. A mennyiben pedig e tárgyban az egyházmegyének nyilatkoznia kell, az ügyet tanulmányozás és egyházmegyére leendő előkészítése végett Mártha József tanácsbírónak adja ki.

IV. szám.

Gönczy Sándor tyukodi lelkész ismerteti a Pozsonyban 1900. szept. 19-én tartott orsz. belmissiói értekezlet jegyzőkönyvét s a magyar evangyéliomi belmissiói egylet alapszabály-tervezetét.

Mivel a hivatolt belmissiói értekezlet jegyzőkönyvének 4. pontja értelmében ismerni óhajta e tárgyban az összes lelkési értekezletek nézeteit:

értekezletünk egyhangulag kimondja, hogy a tervezett országos belmissiói egyesületet szükségtelennek tartja; mert a pozsonyi értekezlet által ugy-

nevezett „hivatalos egyház“ a Krisztus által amaz első Pünkösztben alapított, isteni eredetű anyaszentegyház lévén, ennek keretében az isteni lélek erejének segélyével mindazon magasztos célok fokozatosan megvalósíthatók, melyeket az orsz. belmissiói értekezlet jegyzőkönyve kitűzött.

Ha prot. anyaszentegyházunk jelen alakjában nem alkalmas és szervei nem elegendők a Krisztusi evangéliom sikeres terjesztésére, akkor tétessék a kultusz vonzóbbá az igehirdetés intenzívebbé s formáltassék át maga az anyaszentegyház úgy, hogy magasztos örök hivatásának megfelelőhessen. De hogy külön egylet, vagy egyletek sokasága mintegy kivegye az anyaszentegyház kezéből magasztos hivatásának betöltését s ezáltal anyaszentegyházunk gyengesége demonstráltassék, ezt helyesnek, okszerűnek tartani nem lehet.

A tervbe vett orsz. belmissiói egylet célja szép és magasztos, de ezek megvalósítására csak az anyaszentegyház szervei által lehet és kell törekednünk.

V. szám.

Mártha József cs.-bagosi lelkész s egyházmegyei tanácsbíró a csonka és kegyeleti évre, illetve ennek egyöntetű rendezésére vonatkozólag ismerteti az esperesi kar munkálatát s oda konkludál, hogy a csonka és kegyeleti év a lelkész elhalálozási napjától számított fél évi tartama egyöntetűen összevonassék illetve az özvegy teljes fél évi javadalommal kárpóltassék.

Értekezlet ez álláspontot magáévá teszi kimondván, hogy segéd lelkész hiányában az egyház a kegyeleti félév tartama alatt sorpapolással szolgáltatassék ki, az özvegy anyagi megterhelésénélkül.

K. m. f.

Gönczy Sándor,
ért. jegyző.

Biki Károly,
esperes,
ért. elnök.

IRODALOM.

Értesítők. 4. Az államilag segélyezett mezőturi ev. ref. főgymnasium *Értesítője* az 1800—901-ik iskolai évről. Közli: *Faragó Bálint igazgató-tanár*. I—XVIII. fejezet, 176 lap. Ha az értesítő hű képe valamely intézet működésének, akkor a mezőturi főgymnasium egyike kerületünk legjobban gondozott tanintézeteinek. A tartalmas könyv nagy gonddal van összeállítva s kiterjeszkedik az iskola minden mozzanatára, híven beszámol a kebelében történt eseményekről. Jól esik olvasnunk, hogy az igazgató itt is *tanár* és pedig, amint beszámolójából, egész évi működéséből látszik, szívvéllel tanár. Annál inkább örvendünk ennek, mert a mezőturi iskola is államsegélyes intézet, s mégis vezetője igazi kálvinista alapon áll, — s hisszük, hogy ez alapon meg is marad. Terhes, de nagy gonddal viselt új hivatalához erőt, kitartást kívánunk neki!

Az értesítőt Dr. Biatsy József programm-értekezése nyitja meg „Vázlatok az érzelmek nevelése köréből” címen. A lélektani bevezetésen alapuló tanulmány csak része egy nagyobb értekezésnek, melyet a szerző évenként az értesítőben szándékozik folytatni. Ez a rész a lélektani bevezetést foglalja magában, melyben az értekező általában az érzelmekről, azoknak keletkezéséről, fejlődéséről, fontosságáról szól. Aztán a *félelem*, *harag* és *függetlenség érzelmének* nevelését tárgyalja, olyan formán, mint a lélektannak megfelelő fejezetei szokták, azzal a különbséggel mégis, hogy Biatsy mindig élesen kiemeli az illető érzelmek paedagogiai fontosságát. Az értekezés, mint szerző a 7. lap I. jegyzetében mondja, egy angol (James Sully) és egy francia (Felix Thomas) szerző nyomán készült; azonban e két szerzőn kívül még sok más is megszólalt az értekező minden lapon, úgy hogy a sok idézet nehézkessé, szakadozottá egyenlenné teszi az előadást. Pedig Biatsynak van magának is mondani valója, nem szorult rá, hogy forrásait beszéltesse. Így, mikor a függetlenség érzelmének neveléséről szól, egyebek közt ezeket mondja: „A szabad államra nézve csak egy nevelés lehetséges és ez azon nevelés, mely szabadokká teszi polgárait; de hogyan válhatnak a növendékek szabadokká, ha mind a szülői házban, mind az iskolában elfojtani igyekeznének függetlenségi érzelmüket. Növendékeinknek egy napon bele kell vegyülniök az élet küzdelmeibe s meg kell védeniök a talajt, melyen állanak; e célból tudniok kell, hogy magukra hagyatva is képesek sikert felmutatni s képesek megvédeni jogukat. Növendékeinknek, ha a szülői házból és az iskolából kiléptek, teljesen szabadságukban leend hinni azt, a mit igaznak tartanak és azon vallási vagy politikai felfogáshoz csatlakozni, a mely győződésüknek megfelel; mulhatatlanul szükséges tehát, hogy míg körünkben vannak, szerezzék meg maguknak a szokást, hogy saját eszükkel gondolkozzanak; akkor nem lesznek áldozatai a hamis böleskedőknek, a kikkel az élet utain találkozunk.” — — „Mindezeket tudva, nem azon eszközöket kell keresnie a nevelőknek, a melyek a függetlenség érzelmét előlik, hanem azokat, amelyek ezt erősíthetik, ha netalán elgyengült volna; fékezhetik, ha tultengővé vált, s a helyes mederbe terelhetik, ha elfajult volna.” Értekezését azon nem éppen új, de eléggé soha nem hangoztatható tétellel végzi, hogy „a legjobb nevelő az, ki legsikeresebben munkálkodik azon, hogy . . . feleslegessé váljék.”

Az elmondottakból és idézett sorokból látszik, hogy Biatsy nevelői hivatásának magaslatán áll, értekezésének alapja szigoruan tudományos és mindenek felett hamisítatlan protestáns szellemtől van áthatva. Éppen ezért a legmelegebben ajánljuk azt a kartársak figyelmébe, mint a melyből az e kérdésre vonatkozó — sajnos — *külföldi* irodalmat is megismerhetik.

A Biatsy értekezését az igazgató év-megnyitó beszéde követi, melyet 1900. szept. 5-én az előjáróság, tanuló ifjuság és az érdeklődő városi közönség előtt mondott el. A beszéd az intézetnek a fentartó testülethez és nagyközönséghez való viszonyát fejtegeti a tanuló ifjuság értelméhez is mért modorban s komoly figyelemztetést foglal magában a szülőkhöz, hogy az iskola működésének ne ellene, hanem mellette dolgozzanak.

Harmadik helyen Ambrus Péter október 6-án elmondott beszéde áll, melyben a nagy nap jelentősége van röviden, de velős vonásokkal megrajzolja. Ezt követi Kolosváry Aladár Vörösmarty emlékére írott lelkes hangú költeménye. Utána Faragó Balint alkalmi imádsága következik, melyet az iskola 1880—81-iki nö-

vendékei 20 éves találkozásának ünnepén mondott el. Hatodik helyen az igazgatói évvégi jelentés áll, melyben pontosan a legéberebb figyelemmel vannak ismertetve az iskola életében felmerült események. E jelentés bizonyítja, hogy Faragó Balintban az intézet kiváló adminisztrátort és szellemi vezetőt nyert; ki teljesen protestáns szellemben, a kollegatussal egyetértésben intézi iskolája ügyeit. A jelentésből egyebek közt azt a sajnálatos dolgot is megtudjuk, hogy az intézetnek rendes torna- és énektanára még nincsen. De megtudjuk azt is, hogy az ifjuság vallás-erkölcsi nevelésére a legnagyobb gond volt fordítva, amilyen egy iskolában csak fordítható, amennyiben az intézetnek tevékeny, lelkes vallásánára, Vékony Sándor 1900. nov. 1-től 1901. március 15-ig minden vasárnap ifjusági isteni tiszteletet tartott a főgymnasium dísztermében. A gyűjtemények gyarapításáról szóló jelentésből ki kell emelnünk, hogy a tanári könyvtárra az elmúlt iskolai évben 1763 kor. 24 fillért fordított a mezőturi iskola. Ha ez évenként így megy, nagy dícséret illeti az intézet előjáróságát, mely fel tudja fogni, hogy az iskolának különösen el kell látva lennie szellemi kincsekkel. A statisztikai kimutatásokból kiemeljük a következőket: az intézetnek volt 289 nyilvános, 3 magán-növendéke, ezek közül levizsgázott 265 nyilvános és 3 magántanuló. Református volt 167; az első osztályban 9 éves növendék nem volt egy sem; 10 éves volt 9, 11 éves 27, 12 éves 14, 13 éves 6, 14 éves 1. A növendékek közül helybeli volt 221, tehát a túlnyomó többség; az eljárás szigorúságát vagy a tanulók gyengeségét bizonyítja az az adat, hogy az egész intézetben összesen 6 általános jeles növendék volt és pedig, a IV., VI., VII., VIII. osztályban egy sem; általános jó osztályzatú is az egész intézetben mindössze 25 volt, ami aránylag is nagyon kevés. A bukottak száma 53, ezek közül azonban csak 16 van osztályisméltésre utasítva, a mi ismét kevésnek tűnik fel, kivált a jeles és jó osztályzatok számához képest. A növendékek osztályok szerinti megoszlása egészen normalis, amennyiben legtöbb van az I. osztályban s legkevesebb a VIII-ikban. Az érettségi vizsgálatról szóló jelentés adatai közül szomorú jelenség gyanánt kell kiemelni, hogy a jelentkezőknek éppen egy harmada elbukott, habár csak két hónapra is. Szépen működött még a Kolosváry Aladár felügyelete alatt álló önképző kör és a Faragó Balint igazgató vezetése alatt működő Ifjusági Segélyző Egylet is. A szertárak gyarapodásáról szóló jelentés után a tápintézetéről szóló jelentés következik, melynek étlapja az intézet dícséretére válik. Az ösztöndíjakról, jutalmakról és segélyezésekről szóló kimutatás után következnek az 1901—902-ik évre szóló tudnivalók.

A derék értesítőt a mezőturi iskoláról szerzett jó benyomásokkal tesszük le kezünkben.

Protestáns egyháztörténelmi irka. Ily címmel Dobó Sándor hajduböszörményi ev. ref. tanító szerkesztésében az összes magyarországi ev. reform. és ágost. hitv. ev. püspöki hivatalok jóváhagyásával egy nagy jelentőségű, hasznos vállalat indult meg, melyet már 2 lap is jelzett. Célja e vállalatnak, hogy a múltban és jelenben kiváló magyar prot. férfiak és nők arcképeivel és életrajzával ellátott irkákat adjon a prot. elemi iskolai növendékek kezébe. Föltétlenül üdvös és célravezető eszköznek tartjuk az irkákat népünk egyházas érzületének emelésére, melyre mindenkor nagy szükségünk van. Örömmel üdvözöljük a jó eszmét és annak kitünő megvalósítását! A ki tapasztalta a szem-

léltető tanítás hatalmas eredményét, az tudja, mit jelentenek ezek az irkák a prot. vallásos és egyházas érzület előmozdítására nézve. Hogy a szemléltető eszközök a vallásos érzés fokozására és ápolására is mindinkább fölhasználtatnak, azon nem lehet eléggé örveznünk. Már előbb jól esett hallanunk, hogy az ev. ref. konvent a Tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület indítványára *prot. történelmi szemléltető képeket* ad ki, hogy azok az iskolákban a tantermek és folyások falaira kifüggesztve folyton a növendékek szeméi előtt legyenek s bennük az egyház iránti lelkesültséget, ragaszkodást s nemes és nagy tettekre indító elhatározást szüljenek. A történet nagy alakjainak képből és írásban való ismerete csudás erővel hat a fogékonv gyermeki lelkekre. S mert ezt a hatást előidézni vannak hivatva a *prot. egyháztörténelmi irkák*, ezért fogadjuk megjelenésüket a legnagyobb meglepődéssel és méltánnyalattal. Jól esik látnunk, hogy a kivitel nem maradt a szép eszme mögött. Eddig 8 különféle irka jelent meg: *Kálvin János, Kiss Aron* püspök, grf. *Dégenfeld József* egyh. kerületi főgondnok, *Kun Bertalan, Szász Károly, Antal Gábor*, dr. *Bartók György* és *Gyurátz Ferencz* püspökök arcképeivel és életrajzával. Az arcképek valóban sikerültek, meglepően hívek, tiszták. Az egész külső kiállítás csinos, izléses. Az életrajzok hangulatosak, a célnak megfelelőek. Az irkák hátulso lapján mindenütt találó bibliai idézetek rövid gyermekimák hívják föl és kötik le a gyermekek figyelmét. Előkészületben vannak és időnként egymásután sorban megjelennek a következők arcképei és életrajzai: Bánffy Dezső br., Baltik Frigyes dr., Bethlen Gábor, Boeskey István, Bornemissza Anna fejedelemasszony, Darányi Ignác dr., Dévai Bíró Mátyás, Hegedüs Sándor, Károli Gáspár, Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony, Luther Márton, Melancthon Fülöp, Méliusz Péter, J. Rákóczi György, Palóczy Horváth Mária, Prónay Dezső br., Révész Bálint, Révész Imre, Sárkány Sámuel, Séllyei István Szilágyi Dezső, Tisza Kálmán, Tompa Mihály, Zelenka Pál, Zwingli Ulrik. Most négy oldal tartalommal, magyar számtan és dictandó vonalozással jelentek meg az irkák de az áldozatkész kiadó fokozatosan fogja fejleszteni s 4—5 filléres irkafüzeteket is ad ki, hogy részint a nagyobb igényeket kielégítse, részint a vonalozásnak dönt pontozatú beosztásával a nyilvánult kívánalomnak megfelelően. Ez első kiadás befolyó jövedelméből a szerkesztő és kiadó 100—100 koronát ajánlottak fel a debreceni ev. reform. tanítóképzőben felállítandó internátus javára. Ez a körülmény, a jótékonyaságnak eme gyakorlása is mutatja, hogy a szerkesztő és kiadó a nagy horderejű vállalattal mindenekfelett anyaszentegyházunk érdekét kívánják előmozdítani s e végből megérdemlik a legszélesebb körű pártfogást. A "Protestáns egyháztörténelmi irkák" száza szemkimelő, finoman bordázott papirosan 1 korona 50 fillér netto. Kapható a kiadónál és föelárusítónál: *Telegdi K. Lajos utóda Eperjesy István könyv-papír- és iskolai szerek kereskedésében és kiadóhivatalában Debreczenben.*

Anglia. Az a merev, szigorú erkölcsű, egyszerű és puritánus nép, a mely ma a világ első állama számába megy, mindig ily puritán, szigorú erkölcsös és határozott volt. Legrégibb időkben is ezek a nemzeti tulajdonságok biztosították és tartották fenn állami életét. Alig hihetjük el, hogy egyszer voltak napok, a mikor Anglia „a vig Anglia” nevét viselte „merry England”,

s Wolsey oly fényes és költséges ünnepélyeket rendezett királya tiszteletére, hogy „mennyei volt látni.” Nem volt hiány táncoló hölgyekben és álarcos urakban, zene is volt, mindenféle hangszer és ének. A király egykor megjelent az asztalnál, követve tizenkét pásztornak, de aranyos és karmazsin ruhába öltözött ur által, fáklyavivőkkel, dobok és fuvolák roppant lármájával. Azonnal készen áll az új lakoma, 200 válogatott és drága fogásból álló és így tölték az éjet tánc, lakoma és örömmök közt, a királynak és a nemességnek nagy meglepődésére. S ez élet alatt egy nagy és titkos forradalom hullámai kavargottak, a melynek eredményei lassan a királyi egyház főségének kialakulása és az egyházi javak secularisatiója lett. Az angol reformációnak e történetét, melyből Wiclef, Hertford, Cranmer nevei ragyognak ki, ez a század éli át. Ennek a kornak történetét szóban és képből adja elő a Nagy Képes Világtörténet 125. füzeté.

A 12 kötetes nagy munka szerkesztője dr. Marcali Henrik, egyetemi tanár. Egy-egy kötet ára disze félbörkötésben 16 korona; füzetenként is kapható 60 fillérré. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadónál (Révai Testvérek Irod. Int. Rt. Budapest, VIII., Üllői-út 18. sz.) s minden hazai könyvkereskedés útján.

K Ü L F Ö L D.

Egy volt jezsuita a pápákról és jezsuitákról.

1432-ben Rómában a karmelita szerzetes *Conckte Tamás* a világi törvényszékek „kiszolgáltatott” azaz megégettetett. (Trederig. Corpus I. 309.) 1533-ban Rómában a minorita *Giovanni Mollio* a világi törvényszékek „kiszolgáltatott” — azaz megégettetett. (Canta Heretici II. 338.) 1558-ban Rómában a valdens prédikátor *Gianlodovics Pasquali* a világi törvényszékek „kiszolgáltatott” — azaz megégettetett. (Cantu H. a. D.) 1566, 1567, 1581-iki évekből jegyezte fel a velencei követ, Rómában a pápai udvarban egy sor eretnek végeztetett ki. (Mutinelli, Storia arcana I. 48. ff.) 1600-ban febr. 17-én Rómában *Giordano Bruno* a világi törvényszékek „kiszolgáltatott” — azaz megégettetett.

Azonban „a kiméletért való kérés” a melyet az inquisitor az eretnek „kiszolgáltatásakor” a világi törvényszékhez intézte?! Igen, a „kérés” minden bizonyonyal történeti tény, azonban ennek a „kérésnek” történeti valósága erősíti meg, hogy a pápai inquisitio, a pápák jóváhagyása mellett, évszázadok hosszúsága alatt a nyelvvel való visszaélést, farizeusi képmutatást üzött, a mi más helyt különben a keresztyén időszámítás történetében szerencsés módon hallatlan!

A kérés így hangzik: „Azért átadjuk mi ezt az eretneket a világi törvényszéknek azon benső kéréssel, hogy az ítélet őt ne halálra, megsemmisítésre vigye.” Mi lehet megindítóbb, mint ez a „kérés”? Mert az eretnek nem akar többé az egyház anyai kebelében maradni, el kell az ő közösségéből bocsátani; azonban a válás után követi őt az egyház anyai szeretete és gyengéden kéri az államot: kimélje az életét és az eltevedt báránykának tagjait!

Ilyenek az ultramontán állítások a „szelid anyának” az egyháznak magatartásairól. És a történet, a valóság? A rövidség okáért csak két rövid példát hozok fel.

Diana Antonius az inquisitio consultora, *Sicilia* királyság részére írja: „Az inquisitio ítéletének végrehajtására tekintettel, a világi bírótól minden önjog meg-

vonaték. *Neki nem áll akadályul az ismeretes „kérés”, mely az inquisitoroktól adatni szokott, ha ők az eretneket a világi törvényszékeknek átszolgáltatták, mikor kéri, kegyelmesen bánassék el az eretnekkel. Mert ez a kérés csak azért vezetett be, hogy az egyházi bírók a veszélytől megmeneküljenek, irregulárisok ne legyenek.* (Resoluciones morales Lugd. 1667. V. 423. Hasonló értelemben szól erről *Pegna Ferencz* a róm. theologus, az ő XIII. György pápának szentelt „Inquisitio kézikönyve” című munkájában.

Itt megláthatjuk tehát világosan a „benső kérésnek” tulajdonképpeni értelmét. Semmi esetre sem a szó szerinti értelmét célozták e kérésnek, tehát az eretnek életének a megtartását, hanem az inquisitor uraknak az „irregularitástól” való megmentését, mely kanonikus jogok szerint vérontással van összekötve.

Olvassuk *Pilátusról* a mint Krisztust az elenségek megölés végett átszolgáltatta: „Akkor vevé Pilátus a vizet és megmosá kezeit a nép előtt és mondá: ártatlan vagyok az igaz ember vértől, ám ti lássátok; vegyétek Őt és végezzétek ki a ti törvényetek szerint” (Mat. 27, 24. Ján. 18, 31.) Látható, hogy Pilátus sem akart lenni „irregular.”

Mi maradt még hátra a „Vaterland” szép témájából? Szó szerinti semmi. Egész tárgyalásában hamisnak mutatta be magát. Vajjon a „Vaterland” vissza fog-e felelni és az én mondásaimat elébe adja-e olvasóinak? Bajosan, mert *nincsen igaztalanabb sajtó mint az ultramontán*, legyen az német vagy osztrák; állandóan tudatlanságban tartja olvasó körét az igazság felett.

Azonban a „Vaterland” nemesak tesist állít fel az inquisitio türelmessége felett, hanem megerősíti tésist tények által is az inquisitio történetéből. A mit azonban ő ebben az irányban használ, oly gyarló, semmitmondó, hogy nem érdemes a fáradságra vele foglalkozni. Netán a „Vaterland” az inquisitio feletti tanulmányát folytatni óhajtana, úgy ajánlom én neki a következő tényeket lenyomatásra; ezek valódi ultramontán forrásból erednek. Pápas dominicán inquisitor *Pelisso Vilmos* elbeszéli „Kronikájában” a következőket: „Istennek dicsőségére és dicsőítésére; a legboldogabb szűz Máriának és az egész mennyei seregnek, akarok néhányat feljegyezni, melyet az Úr *Toulouse* vidéken tett, a prédikáló rend (Dominicanusok) testvérei által és szent Dominicus kérésére. Akkor hala meg egy eretnek, névszerint: Galvanus. Azonban nem menekült meg a pápai inquisitortól, Rolandustól. Ez összehívatta a dominicanusokat, a klerust, és a népet; bementek ama házba, hol az eretnek meghalt, elpusztították teljesen és trágya helylyé tették. Galvanust pedig kiásták, *hulláját a városban áthurcolták és elégették. Ez a mi Urunk Jézus Krisztusnak és a mi anyáknak a kath. egyháznak tiszteletére történt.* Az inquisitorok *Celloni Péter* és *Arnaldi Vilmos Montsegürben da Garda János* eretneket 210 más eretnekkel elégettették. 1234-ben *Toulosban* hirdettetett ki a mi szent atyáknak *Dominicusnak* szentté való avatása. A mirmonti püspök *Rajmund* végezte éppen a misét a dominicanusok klastromában. Miután az istenitisztelek buzgón és ünnepélyesen bevégeztetett, megmosták a kezeit az étteremben való étkezéshez. Akkor jöve valaki — isteni rendelkezésből — a városból és jelenté, hogy néhány eretnek egy beteg eretnek nőhöz ment. Azonnal odamentek a dominicanusok és a püspök. A püspök kicsalta a beteg-től nagy, elővigyázattal hitének vallástételét, aztán mondta: „Te eretnek nő vagy; a mit te mondasz eretnek tan;

én a toulousi püspök intelk téged, a r. kath. hitet felvenni. Akkor elítélte a J. Kr. erejében és nevében mint eretneknőt. *Az ágygyal, melyben feküdt, máglyára vitette és elégettette.* Miután ez megtörtént, visszamentek a dominicanusok és püspök az étterembe, ettek nagy örömmel, hálát, adva Istennek és szent Dominicusnak, a hitnek felemeléséért és az eretnekség leveretése-ért” (Biblioth. Carasass. n. 6442. bei Molinier De Guilelmo Pelisso Paris, 1880.)

(Folyt. köv.)

Birtha József.

KÜLÖNFÉLEK.

— **Kongru-ügy.** Hosszas eljárás után végre a jákói egyház illetménye is méltányos összegben lett megállapítva, t. i. Az eddigi 8 k. 82 f. helyett 587 koronában, de a felemelt összeg csak 1902. évi január 1-től kezdve lesz folyósítva. Közelebbről a királydaróczi kiegészítő összeg 484 k. 66 fillérben állapított meg véglegesen. Ezzel tudomásunk szerint a végleges megállapítások befejezést nyertek az 1200 koronára való kiegészítésre nézve. A folyó évi április—decemberi részleteket az egyházkerületi pénztári hivatal már teljesen szétküldötte.

— **Lelkészi kör értekezlete.** Fodor Sándor a bárándi lelkeszi kör elnöke augusztus hó 14-ik napjára, Felsőjósra hívta össze az elnöksége alá tartozó egyházak lelkeszeit. Azonban a szorgos munkaidő jórészt megakadályozta a tagokat a teljes megjelenésben, s az elnökön, s két tagon kívül — kikhez egy vendég is csatlakozott — nem vettek többen részt a tanácskozásban. A választás ügye természetesen elmaradt, de a közértekezlet által jelzett kérdésekre nézve tanulságos eszmecserét folytattak a megjelentek, s több nem csekély fontosságú ügy megbeszélése alkalmat adott arra, hogy eszmékkel, gondolatokkal készen fognak a közértekezleti tárgyalás elé nézni. A megállapításokat Szabó Imre udvari-i lelkesz jegyezte föl. A szűk körű találkozás is hasznos gyümölcsöket ígér a közállapot javára, hátha még valamennyi tag jelen lett volna? kik közül az esperes urat a debreceni egyházban folyamatban levő visitatio akadályozta meg a részvételben. A házi gazda szívélyes vendégszeretettel fogadta a tanácskozókat, kik — ha kevesen voltak is — hasznosan töltött órák emlékével távoztak el Józsaról.

— **Protestáns egyháztörténelmi irkák.** Lapunk mai számának „irodalom” rovatában bővebben méltatjuk azokat az elemi iskolai tanításnál használandó irkákat, melyek kiváló prot. férfiak arcképével és életrajzával *Telegdi K. Lajos utóda Eperjessy István*, debreceni könyvkereskedő kiadásában jelentek meg. Ezen prot. szempontból föltétlenül dicséretreméltó, üdvös célú, s a célt pompás eszközökkel munkáló kiadványokra az iskolai év küszöbén e helyen is különösből felhívjuk a lelkesz és tanító urak figyelmét.

— **Beküldetett. Tulhajtott felekezeti türelmesség.** A békési ref. presbiterium a kezelése alatti ref. főgymnasiumba f. hó 8-án két okleveles ref. pályázó tanár elleneben *dr. Haraszi* premontrei papot választotta meg tanárnak, ki ígérte, hogy ha megválasztják, áttér a ref. vallásra! Nem is említve azt, hogy az egyik ref. vallású pályázó dr. tanár már a múlt isk. évben közmegelegedésre működött a békési gymnasiumban: miután a pályázati hirdetményben ki volt

téve, hogy csak ref. vallásuk pályázhatnak, a békési ref. presbiterium legalább is törvenytelenül járt el, midőn egy kath. papot választott meg az okleveles ref. pályázók ellenében; felhívjuk az esetre egyházi felsőbb hatóságaink figyelmét.

— **Tisztelendő vagy tiszteletes?** Vettük s adjuk a következő hozzánk intézett érdekes sorokat: „Utóbbi időben mind gyakoribbá válik közöttünk, református papok között, az a — meggyőződésem szerint — helytelen szokás, hogy némelyek utánozni szeretik a katolikus papokat egymás címzésében; derűre borura megteszik egymást „Tisztelendő” urnak. Sőt felettes hatóságunk gyűlésein s levelezéseiben is állandósította magát a szokás. Megengedem, hogy csalódhatom; hiszen én is ember vagyok: tévedhetek én is. De nekem úgy tetszik, hogy a kik közülünk református papra alkalmazzák a Tisztelendő címet, szintén: tévedésben levő emberek. Mert: 1. A Tiszántuli egyházkerület által nyomtatott s egyházi elnöke által aláírt lelkési oklevelek, — a régebbi időben legalább, — így kezdődtek: *Tiszteletes N. N. atyafi.* Tehát már ezen egy ok is azt igazolja, hogy mi tiszántuli református papok legalább nem „Tisztelendők” vagyunk, hanem igenis: Tiszteletesek. 2. A mi református köznépiünk a „Tisztelendő” alatt mindig reverendás (római vagy g. kath.) papot ért. A saját felekezete papját a mi „Tiszteletesünk”-nek titulálja. 3. Régi jegyzőkönyveink: *Venerabilis Tractus-t* emlegetnek. A *venerabilis* pedig nem *participii futurum tempus*, tehát nem andó, endő-vel fordítandó! Nem *tisztelendő*, hanem *tiszteletes*! A kik a református papok közül a Tisztelendő cimbe szerelmesekek, ha következetesek akarnak lenni, akkor, az espereseket, egyházmegyei egyházi hivatalnokokat meg: Nagytiszteletű helyett: Nagyon tisztelendőknak fogják címezni a theol. tanárokkal együtt. A püspökök pedig Főtisztelendők lesznek. Ha átvesszük a katolikus atyafiaktól az egyik címzést, miért ne vehetnék át a többit is? Vajjon mit mondana e címzésekre a puritán Révész Imre? Hat nagytiszteletű szerkesztő ur mit szól mindezekre? Tisztelendő-e vagy Tiszteletes? Isten áldja meg nagytiszteletű ur! Szives tisztelettel, Kemeese, 1901. augusztus 14. Vitéz Ignác ev. ref. lelkész.

* * *

Mit szólok? Hát mindenekelőtt igazat adok cikkíróknak, amennyiben egyedül helyes címnek én is a „*tiszteletes*”-t tartom. Szónak is jobb szó ez, mint a „*tisztelendő*”; többet is mond emennél s a történelmi tradícióknak is inkább megfelel. A latin „*reverendus*”-ból lett a „*tisztelendő*” s a latin „*venerabilis*”-ből a „*tiszteletes*.” Hajdanában nemcsak a traktusok és a superintendentiák valának „*venerabilisek*” hanem a püspökök is (p. o. „*tiszteletes püspök uram*”); sőt az esperesek az erdélyi egyházkerület sok traktusaiban megmaradtak „*tiszteleteseknek*” a legközelebbi időig s csak a legutóbbi két zsinat után vették fel ott is az esperesek a „*Nagytiszteletű*” címet (De nem a „*nagytisztelendő*”-t.) Tudomásom szerint a „*Tisztelendő*” cím csak a dunai kerületek ref. lelkészei között van elterjedve. Egyébiránt abban a kérdésben, hogy melyik a helyesebb „*tisztelendő*”-é vagy „*tiszteletes*” szerintem csakis nyelvészeti szempontok dönthetnek és a történelmi tradíciók; ezek pedig a „*tiszteletes*” cím mellett szólanak. Őseinknek sokkal több bajok volt s tegyük hozzá: őseink sokkal okosabban gondolkoztak, semhogy a titulusokkal törődtek volna s tudnék megnevezni jegyzőkönyvi számot éppen a mi egyházkerületünk üléséről vezetett

jegyzőkönyvekből is, hol egy fizetés- és címemelést végeztél folyamodó uri ember kérelmére nézve (azt kérte, hogy évi javadalmazása emeltessék fel s számára a „*Nagytiszteletű*” cím állapíttassék meg) a végzés ez lett: „*díjazását ugyan nem emeljük fel, hanem amint neki tetszik úgy címeztesse magát*”. Ez történelmi tény a 70-es évekből s csak azért nem nevezem meg a jegyzőkönyv számát mert lehetnek akiket ez kellemetlenül érintene. Ime ez a helyes kálvinista felfogás a címekre nézve; ez az enyém is. És általában véve azt tartom e kérdésben, a mit a „*Jelenkor*” című kritikái szemléből 1897-ben olvastam s hangzik ekképpen: „*Az erdélyi fejedelmek hajdan csak nagyságos urak voltak. Azóta változtak a viszonyok. Az erdélyi fejedelemség megszűnt! a hajdani fejedelmek utódait azonban noha nagyságos urakból kicsisíges urakká változtak, ma már a méltóságos cím illeti meg. Példátlanul vidám jelenség ez a világtörténelemben! Oly nemzeti különlegesség, amilyét semmi kor, semmi nép, semmi éghajlat még nem hozott létre! Hogy valaki rangban alább szálljon s mégis magasabb címet vegyen fel! Az ő, ki igazán hatalom volt, szerényebb címmel érte be, mint az utód, akinek semmije sem maradt a hatalomból. S előre látható, hogy mire az erdélyi fejedelmek utódok tönkre mennek, akkorára már *kegyelmes* vagy éppen *felséges* címet kapnak.*”

A mily mérvben veszünk majd tekintélyt, befolyást, hatalmat, oly mérvben kapunk címet, rangot.

Mig hajdan csak a fejedelmek viselték a *nagyságos* címet, egy legújabb rendelet szerint minden hivatalnok, a ki a 8-dik díjosztályba tartozik, *nagyságos* ur. — Nagyságos ur tehát a segédtitkár, sok tanár, sőt némely tanító is. S a ki még nem *nagyságos* ur, azzá lehet. Mozdulnak is a *tekintetesek* s háborgó tömegeik zugva-zajongva törnek felfelé, hogy egymásután kivívják a *nagyságos* címet. — Évről-évre több embert vesznek be a *nagyságosság* sánczaiba s így évről-évre esökken e címértéke . . . Ma már az üzleti szolgák és kávéházi pinczerek ugyis csak legszegényebb vendégeiket címezik *nagyságosoknak*. Jobb fajta vendég *méltóságos* címet kap. Két krajczár borra valóért *nagyságos* jár. Ez a legkisebb borra való s a legelső címzés. Ezen felül kezdődik a *méltóságos*. Sic transit gloria mundi! Így hanyatlanak nemcsak az emberek, hanem a címek is. — S ha így tart a hanyatlás rövid idő alatt az *ember* vagyis az állami hivatalnokok legkisebb díjosztálya a *nagyságosnál* fog kezdődni s a felsőbb fokok megnevezésére újabb fogalmak fognak találatni, míg ezek is elkopnak s mint ócska ruhák a szegény nép közzé jutnak. S mire elérjük azt a kort, hogy a legalsóbb rangú magyar állampolgár is *méltóságos* címet visel, szóval mire a magyar nemzet teljes címét és rangját megkapja, akkorára mindannyian az erdélyi fejedelmek sorsára jutunk, *cimzetes* nemzeté változunk át” úgy gondolom, bár biztosan nem állítom, hogy néhai *Vajda János* írta e sorokat Styl és észjárás rávallanak. De bárki írta, lelkemből írt. Így gondolkozom én is a címekre nézve. Azért vonja le kedves kollega ur a konsequentiat. Szerk.

— **Őszi vizsgálatok.** A debreceni ev. ref. főgymnasiumban a szeptemberi vizsgálatok a következő időben tartatnak meg: a) A javító és pótvizsgálatok: a VIII-ik osztályé szept. 1-2-án, az I-IV osztályé szept. 3-án és az V-VII. osztályé szept. 4-én. b) A felvételi vizsgálatok bármelyik osztályból szept. 1-2. napján délelőtt. c) A magánvizsgálatok: a VIII. osztályé szept. 1-2-án, az I-VII. osztályé szept. 5-6-án, délelőtt

írásbeliek, délután szóbeliek. d) Az érettségi vizsgálat írásbeli része szept. 3. 4. 5. 6. és 7. napján. Jelentkezni kell a teljes érettségi vizsgálatra szept. 2-án délig; a javító vizsgálatra szept. 10-én délig az igazgatóságnál.

— **A világosság és elnyomói Ausztriában.** A kath. egyháztól való elszakadás egyretart Ausztriában. A bő számú antiklerikális lapok, ha nem is rokonszenvből, de kárörvendezésből egyre közlik az áttéréseket s hívják fel a Los von Rom mozgalomra a közfigyelmet. Steierországban, a mozgalom főfészkeiben, külön folyóiratot adnak ki (Los von Rom in Steiermark), melyben az áttéréseket és azok mozzanatait körülményesen leírván hatalmas propagandát csinálnak a Róma ellenes akciónak. A folyóiratból már a 7-ik füzet jelent meg *Grázban*, aug. 7-én az első ezer áttérés öröme ünnepléses istenítisztelet volt az ev. templomban. A lapokban úgy egyesek, mint testületek lelkesen hívják fel az ifjúságot a bécsi prot. theol. facultas látogatására. De a fenyegetett Róma sem alszik. A régi ellenség régi fegyvereivel küzd, Nem tanul és nem felejt. Követi Ricci híres mondását: Sint, ut sunt, aut non sint. Védelmébe veszi *Ligourit* és gyalázatos morálját. Az *insbrucki jezsuita kollégium* levelezőlapokra nyomattá arképét és úgy árusíttatja a nép között. Szentet akar csinálni a latorból.* *Bécsben* aug. 29-én nagy gyűlést tartanak a kath. papok, melynek fő tárgyai: a Los von Rom mozgalom és Liguori morálja. El lehetünk rá készülve, hogy a gyűlés után a klérus még nagyobb erővel lép föl a mozgalom ellen és Liguori mellett. A protestantizmuson kívül az *ó-katholicismus* is folyton terjed és erősödik Ausztriában. Hívei a kedvező időt látván nagyobb tevékenységet fejtenek ki. E napokban lépett át Pater *Nicephor Zotter*, gráci franciskánus 18 róm. katolikussal az ó-kath. egyházba. Aug. 10-én *Lincben* nagy gyűlést tartottak az ó-katolicusok, melyben egyik híres vezéremberük az ó-katolicus reformmozgalom lényegét és jelentőségét fejtegette. 11-én istenítiszteletet tartottak, melyre már jóelőre föl hívták, a közönség figyelmét. Szóval Róma ellen általános és messze kiható mozgalom van. (S. Sz. J.)

— **Liguori könyve és a Los von Rom.** Liguori hirhedt erkölcstana nagy fölháborodást szült mindenfelé, de különösen Ausztriában, a hol a Los von Rom-féle mozgalomnak ez a pápák által elfogadott és szentesített szennyírat újabb lökést adott. Megdöbben az ember, a mikor ezt a munkát olvassa. Egyes részletei pl. a gyóntató pap kérdései annyira obscénusok, hogy azokat még latin nyelven sem lehet tisztességes lapokban reprodukálni. Erre is ráillik a régi jezsuita erkölcstan szellemes kritikája, hogy ez nem *Theologia Moralis*, amint a címe nevezi, hanem *Satanologia Immoralis*. Tudjuk, hogy Ausztriában a Los von Rom-mozgalom eddig inkább politikai actióból, mint vallásos meggyőződésből származott. De a Liguori könyve, melyet *Schönerer* és párthívei egyes szemelvényekben ügyesen terjesztenek, most már hitőkben kezdik megrendíteni a felvilágosult kath. híveket. Tapasztalni lehet ezt mindenfelé. Olyan erős pápista tartományokban is, melyeket eddig a Rómától elszakadás mozgalma jóformán érintetlenül hagyott, mint pl. Salzburgban és F. Ausztriában mindinkább terjednek a mozgalom hullámkarikái. A Hausruck erdős hegyei közt, hol a reformáció idején az utolsó szálig protestánsá lett a nép s csak hosszú idők és nagy-vérontások után sikerült ismét a papi fejedelmeknek a ceremóniák igájába visszaterelni,

* Már régen az!

Szerk.

ezen a vidéken újra tért kezd hódítani a protestantizmus. Lassan, de biztosan, főleg ha még a Liguori-féle gyalázatos könyvek is segítségére jönnek. A pápás egyháznak egy-egy ilyen könyv, ha a sötétségből, a ahol lélekgyilkoló munkáját végzi, világosságra kerül, a mai előhaladt korban, megbélyegző szégyene és veszéye. Ha nem idegeníti is el az egyháztól végképpen az embereket, de antiklerikálisokká teszi. Így az antiklerikalizmus is, mint a hierarchia fenyegető része mindenfelé nagy mértékben terjed. A Los von Romra térve vissza a *Schönerer* lapjának kimutatása szerint az osztrák birodalomban a folyó 1901-ik év első felében 6148 egyén tért át a prot. egyházba. Legtöbb Csehországban = 2538. S. Sz. J.

— **Értesítés.** A sárospataki ev. ref. főiskolában a jövő 1901/1902-ik iskolai év szeptember 3-án kezdődik. A főgymnasiumban, (mely három párhuzamos osztállyal van ellátva), a beiratkozások szeptember 5. 6. 7-én fognak végbemenni. a theol.- és jogakadémián pedig az előadásokra való jelentkezés határideje szeptember 7- és 9-ike. Az újonnan jöttek az akadémiába szeptember 1-9-ig, a katonaságtól jövők október 8-ig vétetnek fel. Az előadások szeptember 11-én kezdődnek. Beiratási díj új tanulók részére a gymnasiumban 4 korona, a theol.- és jogakadémián 8 korona. Tandij egyéb címeken a gymnasiumi tanulók közül az I—II-ik osztályú prot. vallásúak egész évre 50 koronát, nem protestánsok 66 koronát, a III—VIII. osztályúak, ha protestánsok 48 koronát ha nem protestánsok 64 koronát fizetnek. A theol. akadémián a tandij egész évre 18 korona. A jogakadémián a prot. vallásúak egész évre tandij és egyéb címeken 64 koronát, a nem protestánsok 86 koronát fizetnek. A theol. akadémia hallgatói s a prot. vallású joghallgatók az ünnepi követség (legatio) kedvezményét élvezik. A joghallgatók s gimn. tanulók tandij-elengedésben részesülhetnek s az erre vonatkozó kérvények aug. 25-éig a főiskolai igazgatósághoz nyújtandók be. Szorgalmas és jó előmenetelű tanulók szorgalmi díjakban és tápintézeti jótéteményben (ingyenes, 40 és 80 koronás helyek) részesülnek. A 120 koronás tápintézeti helyekre csak korlátolt számban vehetők fel a tanulók. A városban a főiskolai igazgatóság által engedélyezett helyeken szállás és ételmezés olcsó áron, átlag havi 24—75 koronáig kapható. Tudakozódásokra készséggel ad felvilágosítást úgy a főgimn. mint az akad. igazgatói hivatal. A sárospataki ev. ref. főiskola igazgatóság.

— **Az István király napi munkaszünetről.** Több ízben volt alkalmam hallani sok különféle értelmezését az István király napi munkaszünetet szabályozó törvényeknek. Egy földbirtokos p. o. mikor kérdést intézett e tekintetben a szolgabírói hivatalhoz, hogy folytathatja-e ezen a napon cséplését, ott nemmel feleltek neki. Más alkalommal pedig éppen egy felekezeti vidéki szerkesztő botránkozott meg lapjában azon, hogy ezen a nagy ünnepen az uton követ törtek.

Éppen azért jónak látom e törvényt a prot. lapban ismertetni, mert nem lévén mindenkinek alkalma a törvény áttekintésére, tanácskérés esetén tájékoztatlanul áll.

A vasár napi s István király napi munkaszünetekről az 1891. XIII. t.-c. intézkedik, melynek mindjárt 1. §-a így szól: „Vasárnapokon valamint Szent István király napján... az ipari munkáknak szünetelnie kell.” Tehát mint látjuk ez a törvény egyedül csak az ipari munkákra vonatkozik, de még ezekre vonatkozólag is az 1740/1891. sz. pénzügyminiszteri, s a 14837/1892.

k. m. miniszteri rendeletek nagy számu kivételeket tesznek.

Már maga a törvény is oly értelemben szól, hogy az az iparos a ki magában dolgozik nem köteles a munka szünetet betartani.

Van aztán rengeteg számu kivétel i y p. o. a malmok, kohó s más eféle gyári s bányász üzemek, szódavizgyártás stb. stb.

Meszarosok déli 12 óráig, fodrászok d. u. 2 óráig nyitva tarthatnak s több eféle.

A mi pedig minket legfőképp érdekel ez az, hogy ebben a törvényben egy szó említés sincsen semmiféle mezei munkáról, tehát a ki nem tartozik a róm. kath. felekezethez, szóval a kit vallásos meggyőződése nem köt, az ezen a napon tetszése szerint munkálkodhatik, végezheti mezei dolgait, szánthat vehet esépelhet, csak másokat istenítisztelete végzésében bent a községben ne háborgasson.

Igy szól a vasárnapi s István királynapi munkaszünetről szóló törvény, liberális ez teljes valóságában sőt az a baj, hogy a vasárnapot illetőleg érdekelvén bennünket, bizony ezzel hiveinket nem igen kényszeríthetjük annak megünneplésére.

Jónak láttam ezt most alkalmyszerűleg közölni, van olyan kartársam a ki esetleg hasznát veheti. Felsővégesi.

— **Gyászhir.** Mint őszinte részvétellel értesülünk a reformatus tanári testületet veszteség érte. Egy minden tekintetben kiváló tagja hunyt el Nagy-Körösön Vass Sámuel nyug. tanár személyében. A boldogult ugy egyháza iránt érzett szeretetével, mint a nemzeti érzés mélységével és igazságával egész pályáján keresztül példaképe volt tanítványainak, vezetője polgártársainak. Haláláról a körösi tanári kar a következő gyászjelentést

adta ki: A nagykörösi ev. reform. főgymnasium tanárikara fájdalommal jelenti, hogy szeretett kartársa Vass Sámuel nyugalmazott főgymnasiumi tanár. folyó évi augusztus hó 8-án, este 10 órakor 57 éves korában hosszas szenvedés után elhunyt. A boldogult földi maradványai folyó évi augusztus hó 10-ikén, szombaton délután 4 órakor fognak örök nyugalomra helyeztetni. Nagy-Körösön, 1901. augusztus hó 9-én.

— **Nyilatkozat.** „A „Kristály“ vizet jó sikerrel rendelem, valamint azt családommal együtt magam is élvezem.“ *Dr. Brach Samu, Duna-Szerdahely, Pozsonymegye:*

Tartalom-jegyzék: Egyházunk teherviselése s a hivek megadóztatásának jogosultsága és szüksége. Eröss Lajos. — Tárcsa: I. A Szentlélek és az Isten beszéde. II. A sákramentomokról. Dr. Erdős József. — Javaslát az egyházi törvények módosítása tárgyában, Sipos József. — Tanügy Adatok a debreceni leánynevelés történetéhez. Zoltai Lajos. — Közéletünk: Jegyzőkönyv. Gönczy Sándor, Biki Károly. — Irodalom. — Külföld: Egy volt jezsuita a pápáról és jezsuitákról. Birtha József. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERÖSS LAJOS.

Pályásati hirdetmény.

A békési ev. ref. egyház pályázatot hirdet egy tanítói állásra, egy évi ideiglenességgel 900 korona fizetéssel. Kötelesség: az V. VI. elemi fiuiskola tanítása.

Pályázati határidő Augusztus 27. Pályázatok az ev. ref. iskolaszék elnökségéhez küldendők.

A presbiterium elnöksége.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulaszták el ezt a átványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában mert a vevők óriási tömege helyből ugy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközöltetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!